

Utorak, 8. mart 2005.
Svedok Ditmar Hartvig (Dietmar Hartwig)

Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.04 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Hteo bih da spomene samo dva pitanja pre nego što počnemo. Prvo, u četvrtak ujutro Pretresno veće će da zaseda u jednom drugom predmetu i razmatraće jedno drugo pitanje. Počecemo u 9.00 i nadamo se da ćemo da završimo do prve pauze, tako da ćemo moći da počnemo sa suđenjem u ovom Predmetu u 10.50. Drugo, koliko sam obavešten, sutra nećemo da imamo obezbeđeno prevođenje na nemački jezik, ali se nadam da ćemo danas da završimo sa svedočenjem ovog svedoka, uz saradnju i gospodina Miloševića i gospodina Najsa (Nice). Gospodine Miloševću, izvolite.

GLAVNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Robinson (Robinson). Gospodine Hartvig (Dietmar Hartwig), stali smo na vašem iskustvima iz Prištine (Prishtine). Kakav je bio odnos običnih Albanaca prema političkoj situaciji?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Treba praviti razliku između onih koji su doprinosili stvaranju javnog mnjenja i onih čiji život je bio u pitanju. Prosečan Albanac je bio manje zainteresovan za politiku, ali jeste bio zainteresovan za uspostavljanje osnove za ekonomsko preživljavanje, bez obzira na spoljne uticaje. Dakle, to je bio pros-

ečni Albanac. Naravno, bilo je i onih koji su bili spremni da slede obećanja albanskih političara, onih kojih su im obećavali bolji život i to pod drugim uslovima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su, po vašim saznanjima, Albanacima bila uskraćena neka prava?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Lično čuo samo uopštene prigovore o onome da su Srbi uradili ovo ili ono, ali lično, razgovarajući sa njima, nisam čuo da se bilo ko žali na bilo koga konkretno ili na, recimo, neko konkretno službeno lice.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, da li ste bili u situaciji da pitate nekoga, da li ste pitali nekoga da li mu je nešto uskraćeno ili šta mu je uskraćeno?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa bilo je dva slučaja i ja sam se konkretno raspitao u vezi sa tim. Prvo, bilo je prigovora o tome da ljudi na univerzitetu nisu studirali na svom jeziku. Nakon toga sam razgovarao sa rektorom univerziteta i on je rekao da tokom prvog semestra, a takođe u skladu sa opštim administrativnim pravilima, da će predavanja da budu na srpskom jeziku, a da postoje i druge mogućnosti, u zavisnosti od sastava studenata, dakle moglo je da se prati predavanje i na albanskom. A drugi slučaj ticao se sledećeg. Mi smo živeli u kući čiji su vlasnici bili jedan par, muž je bio lekar i čuli smo da je on izgubio posao u ministarstvu zbog toga što je bio Albanac, a da se to odnostilo i na njegovu suprugu i na sina i na ćerku. Međutim, ja sam u jednom razgovoru čuo da otac nije izgubio posao zbog toga što je albanske nacionalnosti, već zbog toga što je jednostavno po starosti trebao da ode u penziju. A onda je majka odlučila da prestane sa radom na univerzitetu kako bi bila zajedno sa svojim mužem. A što se tiče sina, on je imao nekih problema u bolnici budući da nije hteo da operiše Srbe, a ćerka je bila na lekarskoj specijalizaciji. To sam čuo od ćerke i to mi se čini veoma verodostojnim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi nešto o odnosu albanskog stanovništva ili pojedinih kategorija albanskog stanovništva prema vašoj misiji. Da postavim konkretno pitanje: da li je bilo slučajeva zaustavljanja automobila vaše misije od strane pripadnika OVK-a (UCK, Ushtria Clirimtare e Kosoves)?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Jedini koji su mene zaustavljali na Kosovu su bili pripadnici OVK. Oni su postavili blokade na putu i to na teritorijama koje su bile pod kontrolom OVK. Jednostavno nisu poštovali diplomatske propusnice. Kao što sam rekao, nas jesu zaustavljali i u nekoliko navrata ljudi su čak i pucali na naše vozilo, ali mi smo imali oklopna vozila.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kažete ljudi su pucali na vaša vozila. Ko je pucao na vaše vozilo?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nisam siguran ko je pucao, ali to se dešavao na teritoriji koja je bila pod kontrolom OVK, a u mom slučaju to se dogodilo negde u blizini Štimlja (Shtime).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je prema vama OVK teroristička organizacija?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Mogu samo da napravim poređenje sa jednom organizacijom o kojoj smo mi dosta čuli u mojoj zemlji. Radi se o frakciji Crvenih brigada (Red Army). Oni su želeli da osnuju jednu drugu republiku i njih su nazivali teroristima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kako biste mogli da okarakterišete ciljeve, a kako sredstva UČK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ukoliko se jedna grupa koristi miroljubivim sredstvima, onda može da se uspostavi demokratija. Ali sredstva koja su tamo korišćena nisu bila demokratska. I, po mom mišljenju, radilo se o sredstvima koja su bila izvan legalnih sredstava, a, takođe, ono šta se ostvarivalo tim sredstvima je bilo izvan okvira legalnosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste se sretali, kao što ste rekli, sa mnogim pripadnicima UČK. Kako biste okvalifikovali vođe UČK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja se nisam susretao sa visokim oficirima OVK, već sa, recimo, srednjim predstavnicima, da se tako izrazim. Radilo se o veoma jednostavnim ljudima, komandantima koji su želeli da Albanci imaju pravo odlučivanja na Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kakav je bio odnos vođa OVK prema Srbima i drugim nealbancima?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Mislim da sam već ranije izneo svoje lično mišljenje, a to je da u verziji kosovskog Ustava (Kushtetuta e Kaqanikut) postoji jedan paragraf u kome je stajalo da oni ne treba i ne mogu da nastave da žive bilo sa ili pod Srbima, međutim druge se etničke grupe nisu spominjale. Ja sam kasnije o tome čitao u novinama, a to je sad ipak informacija iz druge ruke, pa ne bih hteo da dajem svoje procene u vezi sa tim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Šta je vaš utisak, odnosno vaše saznanje iz celog vremena koje ste proveli na Kosovu i Metohiji, ko je izazivao probleme tokom tog vremena u kom ste vi bili tamo?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja mislim ...

SUDIJA ROBINSON: Nemojte da odgovorite na to pitanje, pitanje je bilo uopšteno i od vas se jednostavno traži da iznesete svoje mišljenje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, ko je, po vašim saznanjima, dakle po onome šta ste vi mogli da vidite i saznate, izazivao probleme na Kosovu i Metohiji?

SUDIJA ROBINSON: Radi se o istoj vrsti pitanja. Gospodine Miloševiću, pređite na drugo pitanje. Privedimo ovo kraju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, da li je bilo napada UČK na policijske stanice?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nije se radilo samo o napadima na policijske stanice, radilo se takođe i o napadima na policajce koji su bili u patroli. Mislim da je to bila i njihova krajnja politika. Dakle, da izvršavaju napada na organe izvršne vlasti te zemlje, jer, po pravilu, ljudi su očekivali da se vrše pretresi, takođe su očekivali izvođenje raznih akcija koje su izgledale veoma negativno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li to možete malo bliže da objasnite, molim vas?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Recimo, ukoliko bi došlo do napada na neko civilno lice, bez sumnje je moguće da u zemlji gde je normalno da muškarac nosi oružje to dovede do pucnjave između tih osoba, a u trenutku kada bi organi izvršne vlasti se umešeli, onda tu ne bismo imali jednostavno sukob između dve osobe, već bismo imali jednu zajedničku akciju, dakle imali bismo jedinicu policije ili snagu bezbednosti i to ne bi bilo upereno samo protiv jedne osobe, odnosno protiv jednog pojedinca, već bi bilo upereno protiv grupe ljudi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Moram da priznam da mi to nije dovoljno jasno. Da li su snage reda reagovala na OVK, na napade OVK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Koliko je meni poznato, većina akcija koje su preduzele snage bezbednosti su, u stvari, bile reakcija na incidente koji su se dešavali, odnosno koje je izazivala suprotna strana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li se OVK zaklanjala iza civila?

SUDIJA ROBINSON: Ne možete da postavite to pitanje. Radi se očigledno o sugestivnom pitanju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Gospodine Hartvig, da li ste razgovarali sa rukovodiocima policije, naše policije na Kosovu u

vezi sa rizicima po civile kada dolazi do ovih provokacija OVK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Naravno, razgovarao sam sa ljudima, kao što sam već spomenuo, razgovarao sam i sa generalom Lukićem. Takođe sam razgovarao sa šefom policije u Mališevu (Malisheve). Imali smo brojne razgovore koji su se ticali upravo rizika zbog zaseda i napada na civilno stanovništvo.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, vi ste pitali svedoka da li su snage bezbednosti reagovala na napade OVK, a on je odgovorio da je većina akcija u stvari bila reakcija na incidente suprotne strane. Ukoliko biste uputili gospodina Hartviga ili ukoliko biste zatražili od njega da vam navede neke konkretne incidente, kada su snage bezbednosti reagovala na incidente, to bi osnažilo vaše teze, budući da bi to onda moglo da predstavlja samoodbranu. Ali ovako to je ostavljeno na jednom uopštenom nivou. Vi se suočavate sa optužnicom u kojoj se navode bezbrojni primeri nasilja od strane snaga bezbednosti i očigledno je da bi vam pomoglo ukoliko biste mogli da izvedete dokaze o tome da su ti navodni zločini, dakle to navodno nasilje, da je to, u stvari, predstavljalo reakciju i to jednu proporcionalnu reakciju na akcije koje je preduzimala OVK.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, čuli ste gospodina Robinsona koji je to vrlo lepo objasnio. Molim vas, da li možete da potvrdite ili poreknete da su ponašanja snaga reda na Kosovu predstavljala reakciju na napade OVK?

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, u optužnici protiv vas navode se konkretni navodi u vezi sa konkretnim incidentima. Na primer: određeno selo u određenoj opštini gde je ubijeno toliko i toliko ljudi. Iznositi jednostavno uopštene zaključke ili komentare, to nije ono što će nama da pomogne. Pripremajući ovog svedoka trebali ste da saznate da li je on u stanju da iznese takve dokaze, budući da je on bio šef Evropske posmatračke misije (EUMM, European Union Monitoring Mission) i moguće da je on primao izveštaje u kojima se, u stvari, potvrđivalo da su snage reda veoma odgovorno reagovala na napade OVK.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, da li možete da navedete primere nekih takvih događaja gde su upravo snage reda reagovala na napade OVK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: To se sve dešavalo pre skoro šest godina. Ja znam da imam neke beleške u kojima se opisuju napadi od strane OVK, kada je čak došlo do toga da su i neki ljudi ubijeni i ranjeni, ali, na žalost, ne mogu da vam dam konkretan primer, to se dešavalo na tom i tom mestu, tada i tada. Dakle, ne mogu da vam dam konkretne detalje o incidentu. Ali, u svakom slučaju, radilo se o incidentima koji su, u stvari, predstavljali napad na policiju, a ponekad čak i na pripadnike vojske. Možda mogu da vam pružim jedan primer, ako mi dozvoljavate. Na primer, što se tiče Kotline (Kotline), Ivaje (Ivaje) i Gajre (Gajre), na radiju je bilo rečeno da se radi o akcijama koje su preduzele snage bezbednosti, ali ja mislim da sam čuo da su iz Kotline, ne znam da li se radi o tom imenu, čuo sam da su ti ljudi u stvari pucali sa brda, sa mosta i ta akcija je bila je uperena protiv tri sela i to može da se shvati kao određena reakcija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, ja do kraja uvažavam činjenicu da je prošlo dosta vremena, ali imajući pred sobom neku hronologiju događaja iz vremena kad ste vi bili šef Evropske posmatračke misije na Kosovu, ja ću da pređem preko nekoliko događaja, pa ćete mi reći da li se toga sećate ili ne. Evo, na primer, da počnemo samo od januara 1999. godine. Preskoćiću prethodne tačke. 5. januara je patrola MUP-a uletela u zasedu kod Suve Reke (Suhareke). Četiri policajca teško ranjena. Da li se sećate tog događaja?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Mislim da je to bila jedna od prvih većih zaseda i, ako se ne varam, to je bilo u blizini Suve Reke.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Hartvig. Da li se sećate 8. januara. Evo da preskočimo opet par dana, kad su tri oficira MUP-a ubijena u zasedi, a tri civila ranjena, kad je osam vojnika, to je sve 8. januara, kidnapovano od strane ...

TUŽILAC NAJS: Ako optuženi čita iz nekog dokumenta koji ne stoji na raspolaganju Pretresnom veću, možda bi trebalo da upozna Pretresno veće sa tim. Ako čita iz nekog od dokaznih predmeta, onda bi trebalo da nam kaže o kom se tabulatoru radi. A optuženi, u stvari, iznosi daleko više detalja nego što se nalazi u dokaznim predmetima, odnosno u tabulatorima.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, iz kog dokumenta čitate, ako uopšte čitate iz nekog dokumenta? Da li citirate iz nekog dokumenta?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Čitam iz svojih zabeležaka hronologije događaja vremena u kome je gospodin Hartvig bio na čelu posmatračke misije. Pretpostavljam da se, na primer, pretpostavljam da se seća 8. januara kad su ubijena tri policajca, osam vojnika Vojske Jugoslavije kidnapovano. To je sve bilo sve tog istog dana i ...

TUŽILAC NAJS: Dozvolite mi da ponovo prekinem. Ukoliko pogledamo sad tabulator 2 materijala za ovog svedoka, videćemo da se ukratko spominju sve te teme i to je jedan prikladan način da se pozabavimo tom temom. Optuženi bi trebalo da kaže "gledam dokument od 14. juna 1999. godine, poglavlje koje se odnosi na period od 6. do 13. januara 1999. godine ...

SUDIJA KVON: Tabulator 3.

TUŽILAC NAJS: Da, da. Izvinjavam se, tabulator 3. Hvala. Da. I onda ako pogledate kraj prvog paragrafa, videćete da se tamo spominju tri policajca MUP-a u zasedi OVK" i onda vidimo da je to bilo 8. januara. Prema tome, ako optuženi želi od ovog svedoka da dobije detalje o tom događaju, onda bi jedan način da se to obradi, a da se ne postavljaju sugestivna pitanja, bilo da se od svedoka traži da elaborira ono šta piše u dokumentu. Ali ako on bude jednostavno čitao svoju verziju događaja, to sigurno neće biti od pomoći Pretresnom veću. Barem ja tako mislim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Vrlo dobro. Vrlo dobro. Evo ja ću se držati dokaznih predmeta. Oni su sasvim dovoljni da objasne ovu situaciju.

SUDIJA ROBINSON: Da, da, poslušite se dokaznim predmetima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro, gospodine Robinson. Evo, gospodin Najs je spomenuo tabulator 3. Čak se neću ni zadržavati na dnu strane koju je on opisao. Samo recite prethodno, gospodine Hartvig, šta znači "WASS"?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: To je skraćenica za engleske reč "Nedeljni pregled događaja" (WASS, Weekly Assessment), odnosno nedeljni pregled događaja. To je izveštaj koji sam ja svake nedelje trebao da dostavljam u centralu naše misije. Takav izveštaj je sačinjavan na osnovu dnevnih izveštaja koji su nam dostavljali individualni timovi, a koristili smo i informacije iz drugih obaveštajnih izvora i razgovora koje sam ja imao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Gospodine Hartvig, ovaj nedeljni pregled događaja, kako ste rekli, nosi datum 21. januar 1999. godine. To je tabulator 3. Ja ću vam skrenuti pažnju samo na drugu stranu, jer je u njoj zgusnuto dato dosta događaja, a tu se vidi i OEBS (OSCE, Organization for Security and Cooperation in Europe) i KDOM (Kosovo Diplomatic Observer Mission) *relationship* i ovde se kaže ...

SUDIJA KVON: Gospodine Miloševiću, ako je datum 21. januar, onda je to tabulator 4.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Žao mi je. Kod mene je tabulator 3. Verovatno sam ja pogrešio u sređivanju ovih tabulatora. Dobro, da se vratimo. Evo, pa na ovome čak i piše "Nedeljeni pregled događaja", pa onda u zagradi "WASS", od 6. do 13. januara. U tabulatoru 3, već u prvom paragrafu: "Događaji su bili: eksplozija ručne bombe ispred kafića u Prištini, ubistvo srpskog direktora elektrane

‘Obilić’, ubistvo tri pripadnika MUP-a iz zasede OVK i zarobljavanje osam vojnika Vojske Jugoslavije od strane OVK”. Dakle to je obuhvaćeno vašim nedeljnim izveštajem. Da li se sada možete podsetiti tih događaja jer sadržani su u ovim vašim dnevnim izveštajima?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa u ovom trenutku mogu da se setim direktora elektrane “Obilić”. Mogu da se setiti te priče o ubistvu i okolnostima pod kojima je on ubijen iz zasede, ali bojim se da mi nisu poznati detalji tog događaja. Koliko se ja sećam, oni su se poslužili delom ulice koji je bio pod kontrolom OVK, zarobljavanje vojnika Vojske Jugoslavije u međunarodnoj zajednici izazvalo je izvesnu uznemirenost. Međutim, ne mogu da se setim detalja kako i pod kojim okolnostima je došlo do napada na patrole snaga bezbednosti, niti kako su ubijeni pojedini policajci.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali pretpostavljam da ova eksplozija granate pred kafeom u Prištini i ubijanje menadžera elektrane “Obilić” i ubistvo tri policajca, piše ovde “iz zasede” i zarobljavanje vojnika, to su događaji koji su nesumnjivo bili evidentirani i provereni od strane vaših posmatrača, je li tako ili ne, kako piše u ovom nedeljnom izveštaju?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Svakako. U ovom izveštaju nema ničeg izmišljenog. Napad ručnom bombom u Prištini je, koliko se ja sećam, bio napad u jednom gradu i ja sam u to vreme rekao da je rat prešao u grad. Takođe, mislim da se nešto slično pre tako dogodilo i u Peći (Peje). Ti su događaji bili značajni zato što je to jedan važniji grad, a Priština je, konačno, glavni grad Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro. Hvala, gospodine Hartvig. Evo samo da prođemo kroz par ovih tabulatora. Pogledajte tabulator 5. To je 28. januar 1999. godine i onda ima u drugom pasusu pod tačkom 1. Kaže: “Nakon napada OVK na vozila policije kad je povređeno osam policajaca, MUP je opkolio jednu kuću u Mitrovici (Mitrovica) u kojoj se krilo otprilike 12 boraca OVK. MUP im je dva puta naredio da se predaju, ali kao odgovor došla je pucnjava iz pešadijskog naoružanja. Kad su pripadnici OVK pokušali da

pobegnu, dvojica su ubijena, a ostali su pobjegli". To je događaj. E sada, ova rečenica je veoma karakteristična, pa vas molim da je komentarišete: "U javnosti su dvojica mrtvih boraca OVK opisani kao žrtve nasilja MUP, a šta je prouzrokovalo demonstracije solidarnosti među Albancima". Gospodine Hartvig, vi ste nemački oficir sa velikim iskustvom i ovaj događaj koji je opisan, dakle napadnuta su vozila, ne jedno vozilo, nego vozila policije i osam policajaca ranjeno. Policija opkoljava kuću, dakle isključivo kuću u kojoj se nalaze počinioci. Dva puta ih poziva da se predaju, dakle namerava da ih uhapsi, što bi svaka policija činila. Ovi odgovaraju vatrom i pokušavaju da se probiju, u tome ginu dvojica i sad se to predstavlja kao žrtva srpskog nasilja nad nedužnim Albancima. Kako vam ta uopšte ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, postavite pitanje bez iznošenja ovih komentara.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, gospodine Hartvig, ja ću vam postaviti još neka pitanja koja su vezana za same događaje, ali recite, na osnovu ovog i sličnih događaja, da li je, po podacima koje ste vi imali, ponašanje državnih snaga reda bilo, po pravilu, agresivno ili uzdržano? Da li je ponašanje snaga reda, dakle, bilo u skladu sa normama koje vi, kao profesionalac, smatrate urednim i normalnim?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Na žalost, nemam taj dokument ovde, tako da sam pratio ono šta je rečeno. OEBS je verifikovao ovaj incident. Tamo su bili i pripadnici naše misije. U našem izveštaju nije spomenuto da su snage bezbednosti bile na bilo kakav način agresivne, niti da su primenjivale neproporcionalnu silu. To je bila jedna normalna policijska akcija. Tu je akciju trebalo smatrati normalnom. Navodni počinioci pobjegli su u jednu kuću. Tu su se zabarikadirali. Ta je kuća onda opkoljena i onda se od tih ljudi zatražilo da polože oružje i da se predaju. Prema tome, mi smo kasnije to procenjivali i nismo rekli da se policija ponašala nekorektno.

SUDIJA KVON: Samo trenutak. Ja mislim da bi svedok trebalo da ima svoje dokumente pred sobom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, ja se izvinjavam. Ja sam verovao da vi imate pred sobom dokumente, da su vam ih stavili pred vas zato sam i citirao i pozivao se na tačku. To je tabulator 5 koji smo maločas komentarisali ...

SUDIJA KVON: Tabulator 5.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa, ja sam vam pročitao deo drugog pasusa sa prve strane, sa prve tačke.

SUDIJA KVON: To je u sredini paragrafa 1.

SUDIJA ROBINSON: Ali, gospodine Miloševiću, on je to već komentarisao, nevažno da li je pred sobom imao tabulator, tako da možete da idete dalje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, ovo šta vas sad pitam ne odnosi se samo na ovaj incident, nego na celokupno vaše iskustvo dok ste bili šef posmatrača na Kosovu i Metohiji. Da li su se snage reda po pravilu ponašale agresivno ili uzdržano?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja nisam imao izjave o tome da se policija, ukupno gledavši, ponašala agresivno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Hvala vam. Da sad postavim jedno još preciznije pitanje. Da li su, po vašim saznanjima, znači za sve vreme dok ste bili tamo, državne snage reda bilo kada prve napale na UČK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja sam se poslužio onim šta je bio deo mog zadatka i onim šta sam čuo od mog tima i lično video, iskusio ili dobio u izveštajima. I, dakle, prema tome, mi ovde bavimo reakcijama snaga bezbednosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Hvala vam, gospodine Hartvig. Molim vas ...

SUDIJA KVON: Gospodine Miloševiću, želeo bih da svedok kaže nešto o paragrafu pri dnu ove iste strane. Da li je to bila osnova za njegov komentar i iz kog je razloga on u svoj izveštaj stavio taj paragraf?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da li da pročitamo paragraf, gospodine Kvon (Kwon), da vidimo? Mislite na ovaj paragraf koji počinje "Klasični pokušaj"?

SUDIJA KVON: Da

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: "Klasični pokušaj ubistva policajaca od strane OVK koji su pokušali da identifikuju i uhapse počinioce, ali gde i kako da ih policija traži i identifikuje? Nakon operacija, oružje se sakrije, a borci se pretvore u normalne građane bez neke vidne veze sa OVK. Budući da to nije specijalnost srpskih snaga, niti je uopšte moguće pod tim uslovima obavljati hirurški precizne operacije, frontalni odgovor čini se da ostaje jedini odgovor. Može da se očekuje da dokle god OVK bude primenjivala gerilsku taktiku, odgovor vojske i MUP-a protiv OVK ostaće nepromenjen". Gospodine Hartvig, gospodin Kvon je želeo da komentarišete i ovaj paragraf u tom vašem izveštaju, nedeljnom.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: U ovom paragrafu ja sam izneo jednu od fundamentalnih osnova partizanske borbe. To se ne odnosi specifično samo na OVK ili snage bezbednosti Srba. To je jedan recept koji se uopšteno može primeniti u svim ratovima u kojima se koristi partizanski oblik ratovanja. Znači, pomešate se sa civilnim stanovništvom, nadajući se da će moralne prepreke napadača biti toliko visoke da on neće ništa učiniti. Međutim, u većini ratova to je tek uzaludno verovanje. Barem je tako bilo u prošlosti. I takva vrsta partizanske borbe je veoma specifična i u principu ima pravila koja su definisana u zakonu, međutim u praksi ih je veoma teško pratiti.

SUDIJA KVON: Znači to je bila vaša generalna opservacija u to vreme?

SVEDOK HARTVIG: Da dodam još jednu stvar. To se ne odnosi konkretno na ovu situaciju. To je jedna opšta opservacija.

SUDIJA KVON: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, da li ste u kontaktu sa rukovodiocima policije čuli nešto o njihovim nastojanjima da na svaki način izbegnu civilne žrtve?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nisam dobro čuo. Imam akustične probleme. Možete li, molim vas, da to ponovite. Molim vas lepo da ponovite pitanje. Jednostavno nisam dobro čuo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Svakako, gospodine Hartvig. Da li ste u kontaktima sa rukovodiocima policije bili obavешteni šta policija sve preduzima da izbegne civilne žrtve?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nisam čuo ništa o tome. Verovatno u takvoj situaciji ne bih postavio takvo pitanje, jer taktika korišćena u ovakvoj vrsti sukoba je taktika u kojoj je gotovo nemoguće ustanoviti šta se dogodilo, osim ukoliko ne ignorišete takve napade i ne prihvatite ih bez komentara.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, recite mi da li su u odgovorima na napade naše snage koristile neproporcionalnu silu?

SUDIJA ROBINSON: Po mom mišljenju njemu ne bi trebalo da postavite takvo pitanje. Pitajte ga konkretno, kakva vrsta sile je korišćena, a mi ćemo onda da procenimo proporcionalnost te sile.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, imam u vidu da je gospodin Hartvig na samom početku rekao da je preko 30 godina u nemačkoj vojsci i da se bavi ovim pitanjima. Bio je na funkciji šefa

posmatračke misije. Pretpostavljam da je morao da bude suočen sa činjenicom da se koristi ili ne koristi neproporcionalna sila. Govorim o praksi nekoliko meseci njegovog prisustva. Postavio sam pitanje nesugestivno, da li je u tim odgovorima na napade korišćena neproporcionalna sila?

SUDIJA ROBINSON: Da. Gospodine Hartvig, vi ste bili tamo na licu mesta. Kakvu vrstu sile su koristile oružane snage kao odgovor na napade OVK?

SVEDOK HARTVIG: Po pravilu, nakon napada, oni bi počeli da traže počiniocima i kad bi počeli da se približavaju mogućoj sceni događaja, još uvek se pucalo iz nekih sela. I u okviru jednostavne pretrage kuća, oni bi hapsili ljude i odvodili ih na ispitivanje. Da, zapravo bilo je slučajeva da kad bi pucnjava u selima bila jača, onda bi policijske snage uzvratile vatrom iz teških mitraljeza. U vreme dok sam ja bio tamo, nije korišćeno teško oružje, barem ne do, recimo, poslednjih 10 dana pred evakuaciju ili tako nekako. Tada sam ja čuo da je u Podujevu (Podujeve), tamo negde na severu, bila korišćena i artiljerijska vatra, ali do tada oni nisu koristili teško oružje. Korišćena je laka artiljerija, a OVK je takođe koristila protivtenkovske mine i slične stvari.

SUDIJA ROBINSON: Ja ću da vam dozvolim da komentarišete proporcionalnost, jer sad se sećam i da je nekoliko svedoka Tužilaštva komentarisalo o toj temi.

SVEDOK HARTVIG: Ja mogu da odgovorim samo nešto šta mi je rečeno u razgovoru. Neko je rekao: "Ukoliko bi ljudi mogli da rade ono šta bi želeli da rade, onda bismo verovatno mi Srbi uspeli da se nosimo sa OVK" i mislim kad je on upotrebio tu reč "nosimo se", da tu nije mislio uopšteno na eliminaciju opasnosti, nego je možda mislio da kaže da bi onda bio izvršen dovoljan pritisak na OVK, da oni budu prisiljeni da pregovaraju. Dakle, rečeno je da su oni imali određene ruke, onda bi bilo više mogućnosti. I to sam ja čuo.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A tada kada vam je to rečeno, da li ste stekli utisak ili vam je možda i decidno rečeno da su njihove aktivnosti svedene na minimum samoodbrane?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nije bilo rečeno da su aktivnosti smanjene, ali je nedvosmisleno rečeno da to nisu akcije snaga bezbednosti koje se odvijaju na samovoljan način. Jasno je bilo rečeno da je zadatak snaga bezbednosti da osiguraju da svi ljudi koji žive na Kosovu, bez obzira na nacionalnost, budu zaštićeni.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad smo već na ovom tabulatoru 5, gospodine Hartvig, skrećem vam pažnju na tačku 2 koja i u ovom izveštaju potvrđuje one vaše beleške koje smo imali i u tabulatoru 1. U tački 2, dakle u tekstu koji je vaš izveštaj od 28. januara, kaže: "Rektor albanskog Univerziteta u Prištini (Univerziteti i Prishtines) rekao je, citiram 'ne pod Srbima, ni sa Srbima' (jo nen srbe e asesi me srbet), kraj citata. Novi albanski Ustav ne priznaje Srbe kao nacionalnu manjinu i Albanci koji prate ljudska prava, ne mogu ni da zamisle koegzistenciju sa Srbima". I onda dole kažete "to, zajedno sa stalnim, jakim zahtevima Albanaca da se NATO umeša kroz vojnu ulogu indicira da oni ne traže nikakvo političko rešenje sa Srbima, niti da ga uopšte žele. Albanska strana samo treba da nastavi sa svojom taktikom malih napada, da čeka na očekivanu srpsku reakciju i, pre ili kasnije, međunarodna zajednica će da reaguje na ovaj ili onaj način". Dakle, gospodine Hartvig, ovde nije reč o nekim pravima Albanaca, ovde je reč o onome, kako ste i pomenuli, a šta vam je rekao rektor albanskog univeziteta, da Srba na Kosovu nema. Da li je to za vas bila jasna poruka? Šta je ona za vas značila?

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ukoliko optuženi želi da oteža stvari svedoku, na njemu je, ali čini mi se da je prevideo drugi paragraf. Nije pročitao ono šta je rekao glasnogovornik predsednika Rugove (Ibrahim Rugova). Mislim da bi svedok trebalo da ima na raspolaganju sve šta je rečeno pre nego što da odgovor.

SUDIJA ROBINSON: Vi to možete da uradite u vašem unakrsnom ispitivanju.

TUŽILAC NAJS: Da mogu, ali mislim da se ovde svedok stavlja u nezgodnu situaciju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, to šta je rekao glasnogovornik Rugovin nema istu težinu kao ovo što je svedoku rekao rektor univerziteta, jer rektor univerziteta njemu upravo kaže suprotno od onoga šta gospodin Najs tvrdi. Oni žele etnički ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, idemo dalje i to na veoma konkretno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, kako ste protumačili ovo šta vam je rekao rektor univerziteta? Ovde piše "ne pod Srbima, ni sa Srbima".

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne živeti sa nekim ili pod nekim u kući, to za mene znači ili jedno ili drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, da li su vam poznate priče iz vremena kad ste vi bili tamo, o uništenim selima i da li su vaši posmatrači proveravali takve priče?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja sam vam spomenuo jedan primer i ponovo bih ga spomenuo. Reč je o selima Kotlina, Ivaja i Gajre. Rečeno je da su ta sela bila potpuno uništena, ali se ispostavilo nakon tri dana da je samo jedno selo bilo razoreno, a da su ona druga dva sela bila opljačkana i u određenoj meri razorena. Ali ja lično nisam video razorena sela. Tu i tamo bih video razorene kuće, ali ne i sela.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste dobijali izveštaje o velikom broju albanskih izbeglica i da li ste proveravali takve izveš-

taje? Da li je vaša misija mogla da proverava takve izveštaje?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ponovo u vezi sa događajima u ona tri sela, Kotlina, Ivaja i Gajre. Ja sam na radiju čuo da je otprilike 4.000 izbeglica stiglo na granični prelaz Đeneral Janković (Hani i Elezit). Jedan od mojih timova se nalazio na terenu i oni su me obavestili o tome da je do 300, najviše 400 ljudi bilo prisutno na tom području.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li ste se obavestavali o razlozima zbog kojih su stanovnici napuštali svoja sela? Zašto su stanovnici napuštali svoja sela?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Mislim da je to bilo povezano sa činjenicom da je stanovništvo znalo većim delom ko je u selu pripadnik OVK-a i ko je naoružan, ko koristi oružje. Što se tiče ova tri sela, meni je bilo rečeno da zbog razloga što je otvarana vatra iz sela prema Srbima, na putu između Prištine i Skoplja, da su zbog toga snage bezbednosti krenule u pretres sela. Međutim, prema tom izveštaju, neki od ljudi su jednostavno pobešli iz sela. Ali u izveštaju je takođe bilo jasno naznačeno da su ih snage bezbednosti prebacile u, mislim da je to bilo, u Kačanik (Kacanik), da su deca odvedena u školu, a da su muškarci odvedeni u policijsku stanicu kako bi ih ispitati da li imaju bilo kakve veze sa OVK.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A sad mi recite, gospodine Hartvig, da li ste imali neku informaciju, bilo kakvu informaciju da su vlasti proterivale seljake, Albance, iz njihovih sela?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Lično nemam nikakva saznanja o tome, niti sam video da se to spominje u izveštajima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Hartvig. A da li ste dobijali pritužbe na ponašanje pripadnika policije prema civilima? Da li ste dobijali pritužbe?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, nisam. Ispravljam se. Nisam čuo nikakve pritužbe na račun pojedinih policajaca da su se neprikladno ponašali prema civilima. Ali, s vremena na vreme, bi se polici-

ja spominjala u vezi sa hapšenjem Albanaca, dakle sa hapšenjem Albanaca koji su bili u vezi sa nekim napadima ili o ljudima koji su odvođeni u pritvor, ali to je bilo u smislu uopštenih komentara "policija je uradila ovo, policija je uradila ono". Međutim, nije bilo nikakvih konkretnih pritužbi na račun policajaca da su se oni ponášali na nezakonit i neprimeren način.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, da li je OVK bila agresivna i prema Albancima?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Delimično da. Na osnovu izveštaja poznato mi je da su Albanci ubijani iz jednostavnog razloga što su radili za srpsku administraciju ili iz razloga što su radili za srpske policijske snage, a takođe i zbog toga što se sumnjalo da su kolaboratori i oni su jednostavno bili izloženi većem riziku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Osim ovih koji su, evo, radili za administraciju, za policiju, kolaboratori, da li imate primer da je ubijen i neki lekar i neki javni radnik ili neki humanitarni radnik, Albanac, zato što nije podržavao UČK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa, u suštini nije bilo nikakve druge alternative. Albanci su ili morali da podržavaju OVK i da to čine na veoma aktivan način, dakle da podržavaju OVK ili da se priključe. Ja sam često slušao o tome kako se vrši pritisak na Albance kako bi se ubedili da bi bilo razumno priključiti se OVK. Sećam se jedne priče u vezi sa jednim lekarom. Mislim da je imao rođendansku proslavu negde u blizini Peći i tokom te proslave neki pripadnici OVK, odnosno ljudi obučeni u uniforme OVK su došli u tu zgradu i pucali su nekim gostima u noge i kolena i onda su neki članovi te porodice bili prisiljeni da se priključe OVK, odnosno da budu lekari za OVK. Evo, to je jedan možda najeklatantniji primer.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, blago rečeno, vi ste to nazvali pritiskom, to kad se puca po ljudima. Gospodine Hartvig, šta znate o kidnapovanjima Srba i Albanaca? Ne govorim, znači, samo o

kidnapovanjima Srba, već i o kidnapovanjima Albanaca.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nakon izvesnog vremena kada sam dobio informaciju o tome da je nekih 140 Srba navodno kidnapovano, ja sam razgovarao sa predstavnikom tih kidnapovanih Srba u Orahovcu (Rahovec), a jedan od ciljeva naše misije je bilo pomirenje i saradnja. I ja sam zamolio ovog čoveka da mi da spisak svih Srba koji su kidnapovani. Tražio sam od njega barem da mi da spisak onih ljudi koji su vođeni kao nestali iz Orahovca. Ono šta je bilo interesantno je to što mi je on rekao da će moći da mi pribavi taj spisak, ali tek nakon što porazgovara sa svojim komšijom Albancem. Moja ideja je bila da se sazna gde su ti ljudi koji su bili kidnapovani, ali me je takođe zanimalo gde, takođe, na tom području ima i Albanca, odnosno Albanaca koji su uhapšeni i držani negde, jednostavno kako bih smirio njihove članove porodica.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, očekujem da ćete da završite svoje glavno ispitivanje do prve pauze, kako bismo nakon toga imali dovoljno vremena i za unakrsno ispitivanje i za vaše dodatno ispitivanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Potrudiću se, gospodine Robinson, ali ovo je vrlo važan svjedok i ne mogu da propustim da ga pitam neka vrlo bitna pitanja. Da li su pripadnici UČK nosili uniforme? Da ili ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja ne znam da li su svi pripadnici OVK nosili uniforme, ali bilo je uobičajeno da velika većina pripadnika OVK nosi maskirne uniforme, dakle maskirne uniforme maslinasto zelene boje, a jedan mali deo je nosio crne uniforme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je bilo UČK, kad kažem "da li je bilo", ne mislim samo na izuzetke, u značajnijem broju koji su se kretali u civilu?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: To ne znam, jer kad vidim nekog civila, ne mogu da znam da li se radi o pripadniku OVK ili ne, ali ono šta znam, kada je onih osam ljudi bilo pušteno, dakle osmorica vojnika jugoslovenske vojske, pregovarači sa strane OVK su tada imali uniforme na sebi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, niste mi do kraja odgovorili na pitanje šta ste znali o kidnapovanim Albancima? Sad ne govorim o kidnapovanim Srbima, nego, dakle, Albancima koje je kidnapovala UČK.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Što se tiče Albanaca koje je kidnapovala OVK, ja vrlo malo znam o tome. Neki su, vrlo verovatno, ubijeni, a što se tiče sudbine ostalih, to nije javno objavljeno, verovatno iz razloga što bi potrajalo dosta dugo dok bi se uspostavila određena veza između kidnapovanja koje se desilo na jednom mestu i leša koji bi se pronašao nakon izvesnog vremena na nekom drugom mestu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li ste imali ikakve predstave o broju ubijenih Albanaca i kidnapovanih Albanaca od strane UČK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Lično nemam nikakvih saznanja o tome. Mislim da se sećam jednog perioda, negde sredinom 1999. godine ili malo kasnije, da je postojala, odnosno da je postojala jedna ekipa italijanske televizije, ovo je nešto šta mi je bilo rečeno, dakle rečeno mi je da je ta ekipa italijanske televizije izveštavala o tome da je svaki drugi ubijeni Albanac, u stvari ubijen od strane Albanaca.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, molim vas pogledajte četvrti, poslednju stranu četvrtog dokaznog, četvrtog tabulatora, a pitanje koje ću vam postaviti je da li je Posmatračka misija OEBS-a pokušala da stavi pod kontrolu vašu posmatračku misiju? I pre nego što mi odgovorite, molim vas pogledajte šta ovde piše, "13. januara TM Mitrovica je oterana od strane šefa operacija OEBS-a generala Drevenkijevića (Karol John Drewienkiewicz)", čini mi se "DZ", "sa mesta gde su puštena osmorica vojnika Vojske Jugoslavije 14. januara. HRO je razgovarao sa generalom 'DZ' koji je jasno izrazio da smatra da je diplomatska posmatračka misija Evropske unije površna i nepotrebna. Ukoliko ne može da postane deo OEBS-a, onda bi barem diplomatska misija EU-a (European

Union) trebala da radi za OEBS. Jasno je stavljeno do znanja da diplomatska misija EU na Kosovu, osim imena koje će uskoro da nestanu u bliskoj budućnosti, da će vršiti svoju misiju u skladu sa mandatom Evropske unije i neće prihvatiti bilo kakva ograničenja slobode kretanja unutar svoje zone odgovornosti. Konačni utisak jeste da bi OEBS u stvari hoće da diplomatska misija Evropske unije nestane, pre danas nego sutra". Molim vas da mi objasnite kako je ova Vokerova (William Walker) misija htela da stavi pod svoju kontrolu vašu misiju i šta je bio motiv ili bar šta je bilo obrazloženje?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa znate šta, ja nisam dobio nikakva objašnjenja u vezi sa tim, ali pretpostavljam da se u suštini radilo o želji generala "DZ", kako su ga inače zvali, jer kada postoji vojna organizacija, onda je neko odgovoran za određeno područje, a bilo ko da se nalazi u toj zoni odgovornosti, potpada, odnosno potčinjen je onoj osobi koja je zadužena i odgovorna za to područje. Mi, kao Posmatračka misija Evropske unije, nismo potpadali pod OEBS i zbog toga je bilo određenog nespokoja oko toga što se neki drugi posmatrači nalaze na tom području, što aktivno deluju tamo i to je, u stvari, bio razlog. Ali nakon razgovora sa generalom, nakon tog razgovora nije bilo više problema.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas pogledajte tabulator 6 koji je indikativan. Ovde vi govorite opet o vašem, da su uvek, ovde ima jedno objašnjenje kako su uvek nezadovoljni, pretposlednji pasus: "Tipičan primer dela situacije, radnici, kosovski Albanci, opravljaju i rekonstruišu oštećenu školu u Lođi (Loxha). Samo radnici sa ličnom kartom mogu da prođu kroz kontrolni punkt. Ponekad pojedinci bez ličnih dokumenata zaustavljaju kontrolu i samu proceduru prolaska. Kako bi pomogao kosovskim Albancima da brže i lakše dobiju svoje lične dokumente, gradonačelnik Peći je zatražio da dođu kod njega u kancelariju i da jednostavno daju samo imena i neke podatke. Predstavnik radnika je to odbio. Očigledno je da oni i dalje žele da krive lokalne vlasti za zlostavljanje, umesto da reaguju na pametan i normalan način". Šta ovo pokazuje, gospodine Hartvig?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: To očigledno pokazuje da je bilo

Albanaca, odnosno funkcionera koji su pokušavali da smire situaciju i da pomognu tamo gde mogu i da je bilo ljudi koji jednostavno nisu bili zainteresovani za to smirivanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nisam baš razumeo. Kažete da je bilo Albanaca ... Ovaj, predsednik opštine Peć je bio Srbin koji ih je pozivao da samo daju imena, ali su oni to odbijali kao što piše u ovom vašem, u ovom vašem izveštaju.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nisam mislio samo na Albance. Isto bih mogao i da kažem i za Srbe. Bilo je nekih koji su pokušavali da umanje problem. A što se tiče gradonačelnika Peći, on je takođe uživao i dobar ugled među Albancima. On je hteo da se ubrza obnova škole. A onda, sa druge strane, imali smo predstavnika radnika koji nije želeo pomoć. On nije hteo da se stvari pojednostave. On je želeo jednostavno da se zadrži *status quo*.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pošto nemamo mnogo vremena, ja ću samo da pređem ovaj tabulator 12, ali verujem da ću stići da ga pređem do pauze, ako ne produžim malo. Molim vas pogledajte, ovo je ovaj vaš nedeljni pregled događaja, 11. mart 1999. godine. I sada posle ovog prvog pasusa vi kažete: "Tek u periodu između 1. marta", samo između 1. marta "i današnjeg dana primetili smo sledeće incidente uperene protiv MUP, policije i Vojske Jugoslavije". Znači ovo je 11. mart, znači samo između 1. marta, za tih 11 dana. I onda se ređa: "Jedan policajac ubijen, četvorica policajaca ranjeni u napadu na policijsku patrolu u blizini Kačanika, 1. marta. Dva Srbina kidnapovana u području Orahovca krajem februara. Pušteni od strane OVK. Jedan Srbin teško ranjen, jedan mrtav ...

SUDIJA ROBINSON: Pitanje, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa pitanje ću da postavim upravo kad pročitam ovo. Ovo je izveštaj koji pokriva 11 dana marta. To je završni mesec prisustva ove misije na čijem je čelu bio gospodin Hartvig.

SUDIJA ROBINSON: Ostaćemo ovde do zore ako budete sve to čitali. To se nalazi pred svedokom i on to vidi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, ovde imate nekoliko strana događaja. Svaki pominje mrtve ljude, ubistva. Da li se sve ovo odnosi na napade UČK na policiju i vojsku, sa, naravno, izuzecima koje ću pročitati: "Jedan Albanac je kidnapovan u selu Barane (Barane) i to od strane desetorice Albanaca koji su imali maskirne uniforme i koji su bili naoružani automatskim oružjem. Albanac koji je kidnapovan, pripadnik je albanske manjine i radi se o inspektoru prizrenskog MUP-a. Jednoj ženi u Peći pretio je maskirani nepoznati čovek za koga je rečeno da se radi o pripadniku OVK. Citat: 'Kako možeš mirno da spavaš kada naša braća u Drenici (Drenice) svakodnevno umiru?' Kraj citata. Nakon ispitivanja o njenom mužu, žena je dva puta silovana".

SUDIJA ROBINSON: U redu, gospodine Miloševiću. Gospodine Miloševiću, primili smo znanju da se ova dokumenta odnose na napade OVK. Recite koje je vaše pitanje. Ali, uopšteno, dakle radi se o napadima OVK sa nekoliko izuzetaka. Koje je vaše pitanje svedoku?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa nisu nekoliko, izuzeci se odnose o napadima na Albance. Ja sam rekao, napadi su OVK na policiju i vojsku, sa izuzetkom gde se napadaju Albanci. Uvek je reč o napadima. Da li je ovde uvek reč o napadima OVK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Na osnovu dokumenata koje smo dobijali tada, u to vreme, očigledno je da se radi o napadima od strane OVK.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li imate ijedan primer da je vojska ili policija nekog napala na Kosovu u to vreme?

SUDIJA ROBINSON: Koji period to pokriva? Recite nam samo o kom periodu se radi? Dakle od 1. do 11. marta. U redu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je, gospodine Robinson, ovi izveštaji pokrivaju od januara meseca, a ovaj poslednji dokazni predmet pokriva od 1. do 11. marta. Ali vi imate izveštaje gospodina Hartviga, odnosno njegove misije, od januara meseca i njegove zabeleške koje pokrivaju ceo period, od nekoliko meseci i njegovo svedočenje koje pokriva period od novembra 1998. godine. Prema tome, moja pitanja se odnose na taj ceo period i na njegova iskustva. Molim vas da to imate u vidu, uz, naravno, moj zahtev da se prihvate ovi dokazni predmeti. Gospodine Hartvig, pre nego što završim ispitivanje, samo ću vam pročitati još poslednju rečenicu ovog vašeg poslednjeg dokaznog predmeta koji se odnosi na period od 1. do 11. mart, a koja glasi: "Ovi primeri nisu pritužba, već demonstracija toga kako se stvari razmatraju, kako se porcenjuju i kako se prodaju publici, javnosti". Gospodine Hartvig, generalno, da li je, da li je karakteristika onoga o čemu vi svedočite veoma velika razlika između nalaza vašeg posmatračkog tima i vaših posmatračkih timova i izveštaja koje su davale vlade Evropske unije i mediji na zapadu?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Hteo bih prvo da se ogradim na određen način, budući da ne znam šta je Evropska unija objavljivala uopšteno. Ali razlike između stvarnosti i prakse su bile veoma očigledne i mislim da se to nije ticalo samo nas posmatrača u posmatračkoj misiji.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, hvala vam što ste završili sa glavnim ispitivanjem. Sada ćemo da napravimo pauzu od 20 minuta, nakon čega će da usledi unakrsno ispitivanje.

ADVOKAT KEJ: Molim da se tabulatori 3, 4, 5, 6 i 12 usvoje u dokazni spis.

SUDIJA ROBINSON: Usvajaju se. Pauza od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej (Kay), vi ste zatražili da se u spis uvrste neki konkretni tabulatori. Mi smo tokom pauze ponovo razmotrili vaše pitanje i želeli bismo da uvrstimo sve te izveštaje u spis budući da su to izveštaji koje je pripremio sam svedok. Gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Ja bih želeo da primetim da svedok nije govorio o tri dokazna predmeta koja su pomenuta i ne želim sada da postavljam pitanja u vezi sa tim, ali ja sam ranije, u jednom od naših pisanih podnesaka, govorio o tome da imamo nekih problema u vezi sa time da se materijali uvrštavaju u spis o kojima svedoci nisu govorili.

SUDIJA ROBINSON: U redu. Međutim mi ćemo ovo da smatramo izuzetkom.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Gospodine Hartvig, da li ste se vi dobrovoljno obratili optuženom da ovde svedočite ili je od vas traženo da dođete ovamo da svedočite?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Zamolili su me da dođem da svedočim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A kako su vas identifikovali? Da li ste vi nešto objavili? Da li ste održali neki govor? Šta je bilo to šta vas je identifikovalo kao neko ko bi mogao da pomogne optuženom? Da li znate?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne znam detalje o tome kako se to dogodilo, ali znam da je negde početkom 1999. godine jedan izveštaj o OVK došao i do Beograda i ja pretpostavljam da je to dovelo do te veze.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to jedan od dokumenata u vašim dokaznim predmetima?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, nije. To je bio jedan individualni izveštaj u kojem se govorilo o širenju OVK. To je bio izveštaj koji sam ja sastavio nezavisno od drugih izveštaja. Nismo imali nikakvih poverljivih izveštaja te vrste. Mi smo to sasvim otvoreno pisali i govorili.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kada je taj izveštaj napisan?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa, nisam sasvim siguran, ali pretpostavljam da je to bilo verovatno negde krajem januara ili u februaru.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gde je izveštaj objavljen?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne zna da li je bio objavljen. Sve šta znam je da je moj ambasador u Beogradu stupio u kontakt sa mnom i rekao mi da on zna za postojanje tog izveštaja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači vi ste objavili nešto šta je izlazilo van okvira vaše misije i to bez ovlašćenja ambasadora?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa za to mi ne bi trebalo nikakvo ovlašćenje, ali ja ga nisam objavio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali kako je onda taj izvještaj otišao u javnost? Gledajte, vaš je posao bio da tamo posmatrate, pratite situaciju za Posmatračku misiju Evropske zajednice, a vi ste onda o toj temi objavili jedan poseban dokument koji je izašao u javnost, zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja želim još jednom da ponovim da nisam ništa objavio. Mi smo sve naše izveštaje slali raznim primaocima. Ja ne znam tačno koliko je bilo tih primaoca, ali čini mi se da su mi jednom rekli da 180 adresa prima naše izveštaje i ja ne znam na koji je način ovaj izveštaj koji, ponavljam još jednom, ne sadrži ništa poverljivo, je izašao u javnost. Ali, u svakom slučaju, nije postojala namera da se taj izveštaj drži u tajnosti. Da je tako nešto bio slučaj, sigurno bismo ga preneli sigurnim komunikacijama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja sam vas putem Pretresnog veća prošle nedelje zamolio da proverite vaš kompjuter. Jeste li to uradili?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne samo da sam proverio moj laptop, nego sam proverio i moj desktop-kompjuter u mojoj kancelariji i nisam pronašao taj dokument. Dozvolite mi da odmah dodam da mi je dobro poznato da se iz kompjutera izveštaji mogu i izbrisati, ali se ja takvoj optužbi sigurno nikada neću izložiti. Ja sam taj izveštaj napisao u vreme koje je i navedeno i ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A jeste li pronašli pismo Lukiću što sam vas isto zamolio da potražite?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pronašao sam pismo generalu Lukiću. Pronašao sam ga u engleskoj i nemačkoj verziji i u tom pismu ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Imate li kopiju sa sobom?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nemam ovde. Imam je u hotelu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zar vam nije palo na pamet da taj dokument morate da donesete ovamo, budući da je potreban za postupak?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Mora da je onda došlo do nesporazuma. Ja sam, naime, shvatio ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. U redu. Idemo dalje. Ovi tabulatori sa vašim materijalima, da li su ti dokumenti nedavno odštampani sa vašeg kompjutera za potrebe vašeg svedočenja ovde?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja kod kuće imam jednu fasciklu u kojoj su sakupljeni svi izveštaji koje sam smatrao važnim, među njima i ovaj dokument u tabulatoru 1.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi niste baš odgovorili na moje pitanje. Jeste li vi ove dokumente odštampani sa vašeg kompjutera posebno za ovo vaše pojavljivanje pred Sudom?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Imam ovde nedeljne izveštaje i to je, da, odštampano sa mog kompjutera.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači, ovo su radne verzije i mi nikada nećemo saznati da li je to ona verzija koju ste vi poslali u Sarajevo, jer ovo šta mi imamo ovde su tek radne verzije, nacrti tih dokumenata?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da. Sve šta mogu da kažem je "da". Ja ne znam u kojoj sam meri promenio nešto u radnoj verziji ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jeste li pre nego što ste došli ovamo da svedočite pokušali da učinite nešto da od organizacije kojoj ste te izveštaje slali, pribavite te izveštaje koji su njoj poslali? Jeste li učinili bilo šta u tom smislu?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, nisam. Ali dozvolite mi da istaknem da sam prošle nedelje došao iz jednogodišnje misije u Avganistanu (Afghanistan).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gledajte, ako pogledamo vaš poslednji izveštaj, tabulator 12 i zadnju rečenicu u tom izveštaju, to je i optuženi spomenuo, tu piše: "Ovi primeri nisu optužba, nego demonstracija o tome kako su stvari razmatrane, procenjivane i zatim iznošene u javnost". Možete li da mi kažete da li je ova rečenica ikada bila deo službenog izveštaja koji ste vi poslali vašim nadređenima?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ovo je radna verzija mog nedeljnog izveštaja od 11. marta. Ja ne znam da li sam poslao na kraju ovu verziju koja je nacrt.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite mi jeste li ove izveštaje sami kucali ili ste ih diktirali?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja sam to uvek sam kucao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vidite, jedna od neobičnosti u vašem stilu je da vi niste, kad ste citirali neke stvari, koristili navodnike, nego ste napisali, "citat", "kraj citata". Da li je to vaš stil ili ste vi to nekom diktilirali i onda je taj čovek pisao "citat", "kraj citata"?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: "Citat", "kraj citata" je nešto šta sam naučio u međunarodnim komunikacijama i ukoliko sam ja to pisao u mojim izveštajima, onda bih obično koristio engleske skraćenice "com" (comment), "ecom" (end of comment), dakle "komentar", "kraj komentara".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste vojnik 30 godina. U kojoj ste to vojsci bili, zapadnonemačkoj?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Bio sam u "Bundesveru" (Bundeswehr). To su, dakle, oružane snage Savezne Republike Nemačke (Federal Republic of Germany).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kad ste stupili u vojsku?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: 1962. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kada ste napustili oružane snage?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: 1993. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I tada ste stekli čin "*oberlojtnanta*" (*Oberleutnant*), zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Bio sam poručnik.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Onda to netačno stoji u transkriptu i sada smo to ispravili. U transkriptu ste govorili o tome da ste imali i neke komandne funkcije. Koje ste to komandne funkcije imali ili jeste li se, u stvari, većinom bavili poslovima koje nemaju komandnu funkciju?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja sam komandovao jednom četom i jednim bataljonom. Imao sam razne funkcije u kojima sam imao komandnu odgovornost.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da pogledamo sada kojom ste se misijom vi bavili. Imate li ovde cilj te misije, definiciju cilja misije za Kosovo?
SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite nam koji su bili ciljevi te misije?
SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ciljevi ove misije bili su stalno praćenje političkih, ekonomskih, kulturnih i verskih događaja u okviru naših mogućnosti. Imali smo zadatak da saznamo kako bi mogla da se poboljša saradnja između različitih strana.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tu se radi o jednom jako širokom dijapazonu aktivnosti. Hajde da se time pozabavimo nešto detaljnije. Vaša je misija bila jedna od misija koja se obično stavlja pod poglavlje KDOM-a (Kosovo Diplomatic Observer Mission). Postoji američki KDOM (United States Kosovo Diplomatic Observer Mission), ruski KDOM (Russian Kosovo Diplomatic Observer Mission) i tako dalje. Da li je to tačno?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa u to vreme kada sam ja stigao u Prištinu, postojalo je više različitih kosovskih diplomatsko-posmatračkih misija. Jedana od njih bila je diplomatsko-promatračka misija Evropske unije. To je bio EUMM.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali te misije su, kao što ste vi i sami rekli, bile posmatračke misije, zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da, to su bile posmatračke misije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste rekli da je vaša uloga bila da se bavite političkim, ekonomskim i kulturnim razvojem događaja. Međutim, u osnovi, vi ste tamo bili da posmatrate stvari i o tome izveštavate?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da. Ja mislim da sam to i rekao, da posmatramo događaje u tim područjima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A vaše nije bilo da pregovarate, niti bilo što slično?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Jednom prilikom pokušao sam da pregovaram. Radilo se o otetim Srbima i tada sam takođe želeo da saznam da li možemo da dobijemo informacije o lokaciji nestalih Albanaca. Međutim, to nije mnogo napredovalo, zato što sam ja morao da prisustvujem jednoj konferenciji i nakon toga došlo je do evakuacije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, vi ste tamo bili da posmatrate. Da vidimo sada nešto o brojkama. Optuženi je u više navrata rekao da ste vi bili na čelu posmatrača i slično. Recite nam koliko je ljudi bilo u vašoj misiji?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa nemam tačne brojke, ali mislim da nas je u početku bilo 38 do 40.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A na kraju?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa na kraju nije nas bilo manje. Da, možda je bilo nešto manje ljudi. Neki ljudi su vraćeni nazad u matične države, ali mislim da nas je još uvek bilo između 20 i 30.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajte, molim vas, posljednju stranu tabulatora 2 u vašim materijalima. To je vaša adresa, ne znamo tačno kada, ali to je negde otprilike u martu. I vi ovde sasvim jasno kažete: "Naš je sadašnji zadatak da pružimo što je moguće tačniju i jasniju sliku. Mi se ne takmičimo sa OEBS-om". Zatim dalje kažete: "Budućnost grupe atašea Evropske unije", jeste li to bili vi?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I vidimo tu: "U ovom trenutku radimo sa 18 ljudi". Da li je to tačna brojka, da vas je bilo manje od 20, da je vaša misija sa manje od 20 ljudi pokrivala celo Kosovo?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: U vreme evakuacije, da. To je verovatno bila tačna brojka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači, vi ste nam rekli prvo 40. Međutim,

sada kada razmislite, recite nam nije li tačno da ste vi uvek bili jedna veoma mala misija i da vas nikad nije bilo više od 20?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, to nije tačno. U vreme kad sam došao na posao bilo nas je više. Ali tokom vremena, neki su posmatrači pozvani u svoje matične države.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A za razliku od vas, KVM (OSCE Kosovo Verification Mission) je imao 2.000 ljudi na raspolaganju, zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Da vidimo sada kako ste vi beležili stvari. Vi ste danas došli na Sud bez vaših originalnih beležaka?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da, tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Bez izveštaja koji su zaista poslati. Doneli ste samo radne verzije iz vašeg kompjutera?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Bez izveštaja koje ste primali, pet ili šest stanica, u kojima je radilo vaših 20 do 40 ljudi?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja ću možda kasnije, ukoliko to uspem da pribavim, da pokažem jednu stvar, ali ne znam sada. Pokušaću. Ne, ne, još ne u ovom trenutku. Vi ste izneli pritužbu o tome kako su izveštavali tih 2.000 posmatrača koji su radili za KVM. Možete li da nam date bilo kakve razloge zašto bi bilo ko od njih, neki ili svi, radili neprofesionalno i beležili događaje na nedoličan način?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja nisam nikada nešto tako rekao. Meni nije poznato da su oni na bilo kakav neprofesionalan način sastavljali svoje izveštaje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Međutim, meni se činilo da ste vi rekli da je ono šta su govorili gotovo svi drugi bilo netačno, a ono šta ste

govorili vi, tačno. Da li vi u te netačne utiske o tome šta se dešavalo na Kosovu svrstavate i utiske koje su stekli i pripadnici KVM?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja to ne znam. Sve šta znam je da su moji izveštaji zasnovani na informacijama koje smo mi primili, na informacijama koje su tada postojale. I naši izveštaji su dugo vremena takođe slati i u OEBS.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da pogledamo sada tabulator 4, zadnju stranu. Napetosti između OEBS-a koji je imao mnogo osoblja na raspolaganju i vas, vidi se pri dnu ove strane i ako sada pogledamo dno strane, vidimo opravdanje koje optuženi nije spominjao. Ali vidimo ovde da je i jedan od razloga zbog kojih su se oni brinuli što vi ne odgovarate OEBS-u, sledeći. Vi kažete: "EUKDOM (European Union Kosovo Diplomatic Observer Mission) uvek mora da izveštava OEBS kada želi da funkcioniše, zato što šef operacija OEBS-a ne želi da bude odgovoran za smrt pripadnika EUKDOM". Prema tome, ukoliko oni nisu znali gde se vi nalazite, nisu mogli da osiguraju vašu bezbednost, zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: To je jedna od izjava koju je izneo general Drevenkijević. Koliko ja znam, on je to izneo kao tek jedan argument, jer, koliko je meni poznato, ni OEBS nije imao mogućnost da nam pomogne, da smo se mi uopšte našli u kriznoj situaciji u kojoj nam je bila bilo kakva pomoć potrebna.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo sad još nekoliko primera ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ovo pitanje je neprikladno. Gospodin Najs kaže: "Ako nisu znali, OEBS nije mogao da obezbedi njihovu bezbednost". OEBS-ova misija je bila nenaoružana misija. Njihovu sigurnost je obezbeđivala naša policija.

TUŽILAC NAJS: To je za dodatno ispitivanje ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: OEBS nije imao nikakvu funkciju da obezbeđuje sigurnost ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, vi to možete kasnije da pokrenete.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da pogledamo sad nekoliko stvari o kojima ste vi govorili, ali, pre toga, recite mi, da biste mogli da steknete mišljenja koja ste imali, a imate mnogo mišljenja o tome gde su bile pogrešne, a gde su bile dobre stvari, jeste li vi ikada pokušali da pregledate izveštaj koji je OEBS objavio u njihovoj takozvanoj "Plavoj knjizi"?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Postoji li neki razlog zašto to niste uradili? Vi ste nam rekli da ste vi jedna viša vojna ličnost, da imate mnogo iskustva, da ste radili uporedno da Kosovskom verifikacionom misijom koja ima 2.000 posmatrača i koja je pažljivo beležila sve šta radi. Zar ne mislite da je za vas bilo sasvim normalno da proverite šta drugi govore, o čemu drugi izveštavaju?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne. Mi, to jest ja, u stvari operativci iz OEBS-a i ja imali smo česte sastanke. Razgovarali smo dosta često i nije bilo potrebno da imamo nekakav sporazum.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Pre nego što napustimo tabulator 4, vidimo da je general Drevenkijević o vašem funkcionisanju i delovanju rekao da izgleda da vi nikada ne izlazite iz vaših automobila i vi ste ipak odgovorili da nikad niste videli EUKDOM da napušta vozila.

SUDIJA ROBINSON: Gde je to, gospodine Najs?

TUŽILAC NAJS: Pri dnu četvrte strane. Tamo gde se spominje EUK-

DOM. Tu piše: "Nikada nisam video da EUKDOM napušta svoje automobile". A zatim komentar, odgovor, da priznaje da nikad nije vidio ni jednog posmatrača EUKDOM-a na terenu, ali bez obzira da li ste vi izlazili iz automobila ili ne, vi ste bili jedna prilično mala misija, gospodine Hartvig?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da, bili smo jedna mala misija. Međutim, imali smo jednu veliku prednost nad OEBS-om, a to je da smo duže vremena proveli na Kosovu i zbog toga je naš odnos sa obe strane imao više vremena da evoluira i sa tog gledišta, uspeh ili neuspeh naše misije nije zavisio o našoj brojčanoj snazi, nego o trajanju i evoluciji naših veza sa stranama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dokazni predmet 321 je "Plava knjiga". Vi ste nam govorili o događajima u Ivaji. Molim sudskog poslužitelja da to sada stavi na grafoskop. To su dve stranice izveštaja od 8. i 9. marta 1999. godine. Prva strana je 0352539. Ovo je jedan sistematski izveštaj i već je poznat Pretresnom veću. Izvinjavam se gospodinu Hartvigu što neću sa njim moći kroz njega da prođem na jedan sistematski način, ali da ga pogledamo. Znači, u gornjem levom uglu izveštaja za 8. mart stoji da je u 9.05 OVK izvestila da su Vojska Jugoslavije i MUP napali selo Straža (Strazhe) i granatirali selo Ivaja i da je u 14.00 izvešteno da selo Straža gori. A zatim za sledeći dan, 03525246, 9. mart. Dakle opet vidimo jedan sistematski metod izveštavanja. Evo ovde piše šta je izvestio OEBS: "Operacija Vojske Jugoslavije i MUP-a da se OVK očisti iz područja Đeneral Jankovića se nastavlja. Patrolama KVM u početku nije bilo dozvoljeno da dođu do sela koje je u pitanju. Snage MUP-a, odnosno Jugoslavije zatim su sledile njihov način funkcionisanja, opkolivši lokalna sela i prisilivši stanovnike da pobegnu korišćenjem direktne i indirektna vatre. Do sredine popodneva gorele su kuće u Gajri, Ivaji, Straži i Alil Mahali. Izgledalo je da jedinice MUP-a imaju nameru da unište ta sela". Imate li bilo kakvog razloga da posumnjate u tačnost ovog izveštaja KVM?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Jedini razlog po kom se može taj izveštaj dovesti u pitanje je da su ta sela ona koja sam ja spomenuo

i koja sam posetio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste nam, čini mi se, opisali nešto za šta ste rekli da je pauza za ručak. A jeste li znali da su džamije u ta dva sela uništene?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Bio sam u tom selu i ja sam opisao da je tada situacija u selu izgledala toliko mirno, da je to izgledalo gotovo kao pauza za ručak. Ali takođe sam spomenuo i to da sam u tom selu zatekao samo jedan požar.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kog ste dana posetili to selo?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja mislim da je to bilo istog dana, istog dana kad je stigao izveštaj ili sledećeg dana. Ali sećam se da je 9. jedan od mojih timova poslao izveštaj o tome da su posetili ta tri sela i da su takođe to učinili i sledećeg dana. I oni su rekli da ta sela nisu uništena.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ko je to rekao?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Jedan od mojih timova.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Imate li to ovde sa sobom? Jeste li pokušali to da pribavite od Posmatračke misije Evropske unije ?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jeste li pratili dokaze izvođene na ovom suđenju? Na ovom suđenju su svedočila dva čovjeka, Isuf Ljoku (Isufu Loku) i Hazbi Lojku (Hazbi Loku). Jeste li to pratili?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa nisam bio ovde. Ja mogu da kažem samo ono šta sam već rekao, a to je da sam se koristio izveštajima koje sam sam primio i onim šta sam sam video.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Naime, ti su ljudi govorili o tome da su džamije uništene, kuće zapaljene i da je u tom području bilo 13 tenkova. Možete li da nam iznesete bilo kakav razlog zbog kog to svedočenje i taj materijal KVM treba dovesti u sumnju?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nemam nikakav razlog i svakako želim da izbegnem nagađanje. Ja ne znam zašto su to oni tako opisali. Ja nemam nikakve informacije o ovom drugom selu Straža i ovo drugo selo koje ste pomenuli. Ja sam već to rekao i samo mogu da ponovim ono šta sam rekao.

SUDIJA BONOMI: Oprostite, gospodine Najs, pre nego što nastavite, u kom tabulatoru svedokovih materijala se govori o tome?

TUŽILAC NAJS: Ivaja se spominje u, izvinjavam se, nemam to pri ruci, ali sigurno ćemo već doći na to. Da, gospođa Muler (Muller) mi sada pokazuje. Možda je on to samo spomenuo. Proverićemo u svakom slučaju. Idemo sada na tabulator koji je jutros pomenuo ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson da vam pomognem ...

prevodioci: Mikrofon nije uključen.

SUDIJA ROBINSON: Ne primamo prevod onoga šta govorite, jer mikrofon nije uključen.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Kažem, da vam pomognem u vezi sa ovim pitanjem gospodina Bonomija (Bonomy). U tabulatoru broj 12 je ovaj nedeljni izveštaj koji se odnosi na period od 1. do 11. marta. Od 1. do 11. mart pokrivaju događaje koje gospodin Najs pominje, 8. i 9. mart i vi vidite već na drugoj strani da se govori, 8. mart, šta se desilo 9. marta i pominje se Kotlina, Ivaja, Gajre i tako dalje i šta se tamo dešavalo, a svedok je objašnjavao šta je on lično video. Dakle, tu je jedno pominjanje, a svedok je pominjao i u više prilika svoje lično iskustvo o tim selima koje je video i šta je čuo i šta je on lično video.

SUDIJA ROBINSON: Hvala, gospodine Miloševiću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Idemo sada na tabulator 3. To je nešto šta ste jutros gledali, od 6. do 13. januar 1999. godine. Vidimo ovde da se na veoma šturi način spominje nešto šta je optuženi želeo više da elaborira svojim pitanjem, ali vi niste bili u stanju mnogo o tome da odgovorite. Vidimo da ovde, u prvom paragrafu, da se tu spominje ubistvo tri pripadnika MUP-a iz zasede OVK. Molim sada da se iz istog dokaznog predmeta na grafoskop stavi stranica 3524737. To će vam, gospodine Hartvig, dati neku predstavu o tome na kakav sistematski način su ovi drugi izveštavali. Vidimo ovde dole levo strelicu koja pokazuje opšta područja u pitanju pod brojem 2: "RC1 je izvestio da je u otprilike 10.40 OVK postavila zasedu jednom konvoju MUP-a četiri kilometra severoistočno od Suve Reke. Javlja se da su tri pripadnika MUP-a ubijeni, tri pripadnika MUP-a povređeni i tri albanska civila povređena". Ako sada pogledajmo drugi dokument, čekamo još na njega, tu ipak vidimo detaljni izveštaj o tome šta je ustanovila KVM. Broj 2: "RC1 je izvestio da je pre 10.40 patrola MUP-a, jedna "Lada Niva" (Lada Niva) i dva "Pincgauera" (Pintzgauer) upala u zasedu četiri kilometra severoistočno od Suve Reke" i koordinate su tu: "Na patrolu je otvorena paljba iz dobro sagrađenih, dobro kamufliranih rovova koji su izgleda bili popunjeni ljudstvom tokom nekoliko dana. Došlo je do sledećih žrtava: tri pripadnika MUP-a mrtvi, tri pripadnika MUP-a povređeni i tri albanska civila povređeni koji su izgleda sasvim slučajno uleteli u zasedu. OVK je odmah nakon toga napustila to područje. Pregled rovova otkrio je čaure 7,62 milimetra i 12,7 milimetara. Takođe pucano je iz ručnih bacača. Pripadnici MUP-a su, po svemu sudeći, izgubili život još dok su bili u "Pincgauerima". Ima li razloga da dovodite u sumnju ovaj detaljni izveštaj o ubistvu tri pripadnika MUP-a iz zasede OVK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Jasno je da je ovo nedeljeni izveštaj koji sumira pojedine događaje. U tom izveštaju ne traže se detaljni opisi, zato što smo dnevne opise slali u dnevnim izveštajima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi se toga ne sećate i niste ovamo doneli

detaljan izveštaj koji bi detaljnije pokazivao ono o čemu se govori u vašim nedeljnim izveštajima. Niste ništa učinili da pokušate da pribavite te bolje materijale. Imate li bilo kakvog razloga, gospodine Hartvig, da sporite tačnost ovog izveštaja KVM?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja ne dovodim u sumnju taj izveštaj, ali nije mi baš sasvim jasno kada smo mi tačno predali naš izveštaj OEBS-u, a na temelju kog su oni napisali svoj izveštaj. Ali želeo bih još nešto da kažem, a to je, mi smo pisali veoma detaljne, sveobuhvatne izveštaje iz Sarajeva koji su onda prosljeđivani u Brisel (Brussels), a ovo šta ovde stoji u mom sažetku je jedan široki opis događaja u tom periodu i on neobuhvata sve detalje, zato što je njegova funkcija bila da da jedan opšti okvir. To je bila moja namera prilikom pisanja nedeljnih izveštaja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vi želite da kažete da vaši izveštaji koji više ne postoji, odnosno nisu doneti ovde, da oni, u stvari, odgovaraju izveštajima KVM-a i da li vi prihvatate da izveštaji koje su sačinili 20 do 40 pripadnika vašeg osoblja, da oni sadrže manje detalja od izveštaja KVM?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa nisam siguran. Osim onoga šta sam ja pročitao i video, ne znam šta je OEBS izveštavao, odnosno o čemu je podnosio izveštaj. Mi nismo dobijali te izveštaje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, ali što se tiče dnevnog izveštavanja, vi ste videli koliko su detaljni bili ti izveštaji. Što se tiče vaših izveštaja, recite nam da li su bili bolji ili lošiji ili otprilike isti?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Radi se o različitim izveštajima. Dnevni izveštaji su obuhvatali sve detalje, ali moji nedeljni izveštaji nisu sadržavali sve te detalje, već se radilo o određenom okviru, odnosno opisu događaja i to je trebalo da bude jedna opšta procena nedeljnih događaja. To je moralo da bude različito, inače bi se jednostavno radilo o ponavljanju dnevnih izveštaja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste izneli svoje mišljenje po raznim

pitanjima u vezi sa tim događajima, međutim vi ste tamo stigli tek u jesen 1998. godine, a prethodno niste imali nikakvog iskustva sa Kosovom, pre jeseni 1998. godine?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, nisam imao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi čitali izveštaje Helsinki voča (Helsinki Watch) iz oktobra 1998. godine ili iz marta 1990. godine, decembra 1996. godine, a sve su to dokazni predmeti u ovom Predmetu, kako biste se upoznali sa kršenjem ljudskih prava na Kosovu?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, ja nisam čitao te izveštaje. Čitao sam neke druge izveštaje. Pročitao sam jedan odličan izveštaj, britanski izvor je u pitanju. Ne sećam se naslova tog izveštaja, a imao sam sreću da tamo bude neko ko je bio na Kosovu od februara 1998. godine i ko je delimično proživio sve te događaje i ono šta se dešavalo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što krenemo dalje kako bismo shvatili kakav je vaš stav, recite nam da li postoje bilo koji razlozi zbog čega biste vi sumnjali u čitav niz izveštaja o kršenju ljudskih prava, a ti izveštaji su sačinjavani krajem 1989. i 1990. godine? Da li postoji bilo koji razlozi zbog čega biste vi imali bilo kakve sumnje u vezi sa tim?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja ih nisam pročitao pa ne znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 1998. godine objavljena su dva izveštaja o ljudskim pravima. Da li ste ih pročitali?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nisam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo sada šta stoji u izveštaju od 1. decembra 1998. godine o nečemu o čemu ste vi govorili. Setićete se da ste rekli sudijama nešto o jednoj masovnoj grobnici i rekli ste nam da ste vi tamo otišli, a da vam je neko rekao da se nije radilo o tome da su ljudi pobijeni, već da se radilo o nekom sukobu između klanova. Sada bih zamolio da pogledamo sledeći dokazni predmet.

Zamoliću poslužitelja da stavi to na grafoskop. Molim da se prvo prikaže prva strana i to dno te strane, dakle "Nedelja terora u Drenici" (A Week of Terror in Drenica). To je naslov ovog dokumenta. Molim da se prikaže donji deo prve strane. Molim poslužitelja da mi vrati dokument. Ja ću da pronađem taj deo. Uštedićemo na vremenu ako ja pronađem tačan deo. Izvinjavam se. Radi se o mojoj greški, budući da je format malo drugačiji. Gospodine Hartvig, molim vas da pogledate šta piše tu, ovde pri dnu strane stoji sledeće: "Najgori incident o kome se govori u ovom izveštaju desio se krajem septembra 1998. godine i to na imanju porodice Deljiljaj (Delijaj) u Donjem Obrinju (Obri e Ulet). Radi se o selu gde je došlo do žestokih borbi između snaga vlade i OVK" Molim sledeću stranu, "i 14 policajaca je ubijeno. Posebe policijske snage su uzvratile na taj način što su pobile 21 člana porodice Deljiljaj. Svi oni su bili civili i to se desilo popodne, u subotu, 26. septembra. 14 ljudi je ubijeno u obližnjoj šumi gde su se krili od granatiranja vladinih snaga. Šest od njih su bile žene u starosnoj dobi između 25 i 62 godina. Petoro žrtava su bila deca od 18 meseci do devet godina. Od trojice muškaraca koji su ubijeni u šumi, dvojica su bili stariji od 60 godina. Hjuman rajts voč (Human Rights Watch) je posetio scenu događaja 29. septembra dok su tela iznosili iz šume kako bi ih sahranili. Svih 14 žrtava su na sebi imali civilnu odeću. Izgleda da je većini bilo pucano u glavu i to iz neposredne blizine, a nekoliko tela je takođe bilo unakaženo. Osim ovih 14 osoba koji su ubijeni u šumi, sedam članova porodice Deljiljaj su bili ubijeni od strane vladinih snaga negde oko porodičnog imanja". Dakle, da li je to onaj isti incident o kome ste nam vi govorili da vam je neko rekao, da nisu vladine snage bile te koje su izvršile to ubistvo, već da se radilo o nekom sukobu među klanovima?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja u ovo ne sumnjam. Ja sam spomenuo nešto šta mi je bilo rečeno, a ne nešto šta sam ja video, dakle da je bilo i nekih drugih incidenta u kojim su učestvovali pripadnici određenih klanova. Ne verujem u sve šta mi je rečeno, ali postoje određene stvari koje navode na to da bi neke stvari ponovo trebalo ispitati, kako bi se videlo da li su zaista istinite. A ponekad je

dobro udaljiti se i sa distance pogledati određene stvari.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali obratite pažnju na pitanje koje sam vam postavio. Pre svega, da li postoji bilo koji razlog da je ovo, u stvari, opis onog incidenta o kome ste vi govorili?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja ne znam da li se radi o istom incidentu. Ako su oni to napisali, nema nikakvog razloga da ja u to sumnjam ili da potvrđujem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Hartvig, vi ste izneli vaša mišljenja o mnogim stvarima i vaše svedočenje nije osporavano. Vi ste jednostavno rekli: "Neko je došao i rekao da se radilo o sukobu između klanova". E sada da li postoji bilo koji razlog zbog čega biste vi rekli tako nešto, za razliku od onoga šta je ovde predočeno pred sudom, gde imamo jedan veoma pouzdan izveštaj koji je napisao Frederik Abraham (Frederick Cronig Abrahams)?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ukoliko je nešto tako napisano i ukoliko su svedoci to prihvatili, nema razloga da osporavam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da mi se vrati dokument. Pronaći ću jednu drugu stranu. Bolje da ja to uradim nego poslužitelj. Hvala. Molim da se strana 18 stavi na grafoskop. Hvala. Evo, kako bih vam objasnio nešto i kako biste mogli o tome da razmislite, reći ću vam sledeće. U ovom izveštaju na strani 18 stoji sledeće: "Nakon što su zauzele Likovac (Likofc), snage vlade su krenule ka Obrinju. Prema onome što je rekla Sejnije Deljiljaj (Sejnije Delilaj), koja se nalazila u Gornjem Obrinju sa porodicom, snage vlade počele su da granatirju imanje porodice Deljiljaj i to iz pravca Likovca, negde oko 8.00, 26. septembra, petak i to raznim oružjem i minobacačima". Molim vas da sada pogledamo stranu 19. Malo niže, molim: "Prema prištinskom pres centru", dakle to je pres centar koji ima bliske veze sa srpskom Vladom, "barem sedam policajaca je poginulo na području Obrinja 25. septembra 1998. godine, dan pre nego što je izvršen masakr porodice Deljiljaj i pre nasumičnih pogubljenja u blizini Golubovca (Golluboc)". Molim sada stranu 20, dno strane, malo

niže. Hvala. "26. septembra istražitelji *Human Rights Watch-a* su primetili helikopter jugoslovenskog Crvenog krsta kako preleće preko sela Pločica (Ploqice) u pravcu Gornjeg Obrinja, a moglo je da se vidi kako gori, iz daljine". Molim da se sada pređe na stranu 21, sredina te strane, malo gore: "Selo Gornje Obrinje je znatno uništeno tokom ofanzive Vojske Jugoslavije. Selo je još uvek gorelo kada su posmatrači *Human Rights Watch-a* stigli tamo oko 11.00 29. septembra" i tako dalje. Tokom vašeg svedočenja niste izneli nikakve detalje koji bi predstavljali ovakav jedan izvor i detaljan prikaz događaja kao ovaj?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nije bilo očevidaca. To je tačno. Nije bilo očevidaca, a ja ponavljam da sam se oslanjao na izveštaje i informacije koje smo mi primali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Hartvig, da li prihvatate da KVM sa 2.000 posmatrača je poštovala određene procedure za kontaktiranje sa medijima i za davanje izjava za javnost? Dakle, da su to radili na jedan organizovan način sa portparolom? Da li prihvatate to?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Mislim da mi ne bi išlo u prilog da to komentarišem. Ja nikog ne krivim, budući da nemam razloga da bilo koga okrivljujem. A, osim toga, ja nisam upoznat sa njihovim dnevnim izveštajima. Međutim, ne postoji nikakav razlog zbog koga bih dovodio u pitanje njihove dnevne izveštaje. Ali sećam se da nekoliko sati nakon što su bila pronađena tela u Račku (Recak), da je medijima predocen jedan jasan izveštaj u kome je navedeno ko su počinio zločina

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moje pitanje je konkretno i tiče se sistema. Da li vi prihvatate da je KVM imao kontrolu i da je na jedan vrlo disciplinovan način kontaktirao sa medijima?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja ne mogu da potvrdim to budući da nisam prisustvovao njihovim pres konferencijama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi, sa druge strane, nakon dva i po do tri meseca sa svojim članovima misije kojih je bilo optprilike 20 do 40, vi ste smatrali da možete da komentarišete maltene sve aspekte života na Kosovu i istoriju?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa ja nisam davao komentare na razne aspekte života ...

SUDIJA ROBINSON: On je na prikladan način odgovorio na to pitanje, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Da vidimo šta je Klaus Nauman (Klaus Naumann) rekao. Radi se o visokom nemačkom vojnom licu. Recite nam da li postoji bilo koji razlog zbog čega biste vi sumnjali u njegov kredibilitet kao vojnog lica?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja ništa ne dovodim u pitanje, budući da ne znam šta imate na umu, ne znam šta je on rekao, a konkretno ne znam koje je on imao dodatne informacije osim naših informacija.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dajem vam priliku pre nego što vidimo šta je on rekao i šta je svedočio o jednoj konkretnoj temi pred ovim Sudom, dajem vam priliku da nam kažete da li ste znali, slobodno recite, pa makar to bilo i sramotno, recite nam da li imate bilo koji razlog da sumnjate u reči Klause Naumana?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Kako da kažem, ja prihvatam pravo svakoga i generala Naumana, da dođe do svog zaključka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da se ovaj dokument stavi na grafoskop. E sada, osim visokog nemačkog vojnog lica, osim linija komunikacija, izveštavanja, verovatno se oslanjao i na dobre obavешtajne izvore na osnovu kojih bi doneo određene zaključke, zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pretpostavljam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne vidi se baš najbolje ovo na grafoskopu, ali molim da se spusti strana. Hvala. Evo kako je general Nauman

izneo svoje mišljenje o onom šta se dešavalo u periodu od sporazuma od oktobra i do početka bombardovanja. On je rekao sledeće: "To nije dugo trajalo. Mi smo viđali od novembra meseca stalne izveštaje o kršenjima. Moram pošteno da kažem da na osnovu najboljih informacija koje sam dobijao sa terena od KDOM, zatim i kasnije od Verifikacione misije na Kosovu, da je mnoge incidente provocirao OVK koji je, očigledno, hteo da koristi vakuum do koga je došlo kada su se povukle srpske snage bezbednosti, a koji su onda pokušali da preuzmu kontrolu nad tim područjima. Oni su takođe provocirali i takođe se nisu uzdržavali od nasilja". E sad, očigledno je da je on imao pristupa i vašim izveštajima i drugim izveštajima. Da li vam se ovaj rezime čini tačnim?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa, koliko sam ja shvatio, on priznaje da je bilo kršenja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li mi govorimo nekim drugim jezikom? Zašto kažete "on priznaje". On ništa tu ne priznaje. On samo navodi. On ne zauzima nečiju stranu. On nikoga tu ne brani. On jednostavno kaže da je bilo kršenja.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ako je to izjavio, postoje razlozi zbog čega je to tako rekao. Ja bih hteo da se vratim na ovo. Moguće da se radi o razlikama u stavovima, a takođe postoje razlike u tome ako se nešto posmatra iz daljine ili kad se nešto posmatra na licu mesta. Ja ne kažem da general Nauman nije u pravu ili da je pogrešno procenio određene svari, ali zbog blizine, odnosno udaljenosti, može da dođe do razlika u proceni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Pogledajmo kraj ovog paragrafa pri dnu strane: "Problem je u tome što u mnogim slučajevima, barem koliko sam ja kasnije video, a posebno tokom novembra i decembra, da je srpska strana", molim da se stavi druga strana na grafoskop, "da je srpska strana ponovo reagovala na neproporcionalan način. Ako mogu da kažem to je bio onaj stari stav da se reaguje na određeni incident kada je, na primer, pojedinac pokušao ili ubio policajca, onda bi oni ušli, koristili bi teško naoružanje pro-

tiv sela i koristili bi neproporcionalnu silu protiv civila". Samo da vas podsetim, u svom rezimeu general Nauman, nakon što je imao na raspolaganju sve izveštaje, rekao je da je OVK često počinjala, da je takođe popunjavala vakuum koji je nastajao nakon sporazuma iz oktobra i takođe da je Vojska Jugoslavije često koristila neproporcionalnu silu. Dakle to su dokazi Tužilaštva i to je teza Tužilaštva. Nema razloga zašto bi se to dovodilo u sumnju?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja samo mogu da dodam nešto izjavi generala Naumana. Mislim da je to bilo negde krajem 1998. godine kad je francuski ministar spoljnih poslova, a zatim kada je nemački ministar spoljnih poslova, dakle kada je Nemačka (Germany) preuzela predsedništvo EU, mislim da je to bilo od 1. januara, a mislim da je to kasnije i kineski ministar spoljnih poslova upozorio da OVK treba da se pridržava pravila i zakona i mislim da se to uklapa u prethodnu izjavu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, general Naumam je to dobro procenio?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa, da. U dobrom pravcu je išao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo još nekoliko stvari. Pre svega pogledajmo pismo upućeno Sretenu Lukiću. Budući da vi niste doneli svoj primerak, ja sam rekao da ovde imam jedan sekundarni izvor. Objasniću kako sam do njega došao. Tužilaštvo je obavilo razgovor sa Sretenom Lukićem i tokom tog intervjua on je pročitao pismo koje ste mu vi poslali. Mi ovde imamo transkript prevoda tog pisma i umesto da pustimo snimak onoga što je govorio Sreten Lukić i da onda slušamo prevod, možda bi bilo brže da pročitamo sam transkript na engleskom. Da ste vi doneli original, možda bismo mogli i to da pogledajmo. Recite nam da li ste se vi podsetili ovog pisma u hotelu?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pre svega, ja kada sam mu pisao, pitao sam ga da li je on bio onaj general sa kojim sam se ja nekoliko puta susreo na Kosovu. Takođe sam istakao da iako su njegove infor-

macije ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se vratimo na moje pitanje. Budući da ste bili ovde prošle nedelje, da li ste pročitali pismo ili kopiju pisma koje ste poslali Sretenu Lukiću?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja ću da vam pročitam ono šta je transkript prevoda tog pisma i pitaću vas da nam kažete da li je to ono pismo koje ste vi pročitali u hotelu, a onda ću da zatražim nekoliko komentara. Molim da se dokument stavi na grafoskop. Sada ću da pročitam pismo. "Dragi, gospodine generale, 18. marta 1999. godine ja sam, po naređenju, morao da napustim Kosovo. Tada, u to vreme, još uvek sam verovao u političke mere i u brzi povratak". Postaviću vam jedno pitanje u vezi sa tim, uskoro. "Ono šta se desilo nakon moje evakuacije je nešto za šta bih želeo da se nikada nije desilo i šta bih voleo da zaboravim, ako je moguće. Ove redove vam pišem u svojstvu privatne osobe, a ne kao član posmatračke misije. Kada su počeli NATO vazdušni udari, ja sam prekinuo svoj ugovor u službi". Zaustavimo se tu na trenutak. Da li vam se ovo čini transkriptom, odnosno prevodom pisma koje ste vi poslali Sretenu Lukiću?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Osim ove prve rečenice, to nije moj stil, dakle "dragi, gospodine generale", zarez i tako dalje, ali što se tiče samog sadržaja, uopšteno mislim da da. Da, odgovara.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tu se spominje nešto da ćete da se vratite. Međutim, vi se niste vratili na Kosovo, zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je možda greška u prevodu. Ovde se spominjete kao pripadnik misije, a ne kao šef. Nismo uspeli da nađemo nikakve dokumente iz tog perioda i nismo uspeli da kontaktiramo ljude koji su vas poznavali. Ali recite nam da li ste vi bili vođa te misije ili ste bili upravnik te kancelarije?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja sam bio šef regionalne kancelarije, međutim nije postojala nikakva dokumentacija o mom postavl-

janju na to mesto. To je bila odluka štaba misije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, vi ste bili imenovani za pripadnika misije, a onda ste tokom kratkog vremena postali neko ko je vodio tu kancelariju?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Došao sam na Kosovo sa tim informacijama da ću postati, u stvari, šef regionalne kancelarije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nastaviću dalje. "Izvinjavam se što vam pišem na nemačkom. Srpski mi nije dovoljno dobar. Nisam bio u prilici da se pozdravim sa vama i da vam se zahvalim na pomoći i na strpljenju sa kojim ste mi pojasnili mišljenje vaše države i problema u vezi sa vašim poslom. Nešto je na mene uticalo u velikoj meri". Dakle vi tu kažete da je na vas uticalo mišljenje Lukića i opisa događaja koje vam je on dao?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Kada sam došao na Kosovo, ja sam jednostavno shvatio da se stvari prikazuju na taj način da su svi zločini počinjeni od strane Srba i to je bilo otprilike i ono šta sam ja i verovao kada sam došao tamo. Međutim, ta uverenja nisu bila tako jaka kasnije, jer su i drugi ljudi patili. Međutim, on nije delio moje mišljenje, ali nije imao ključnu ulogu, nije na ključan način uticao na moje mišljenje, ali je počeo da utiče da ja razmišljam o stvarima na određeni način.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, ali tu u prevodu stoji da je uticao na vas u velikoj meri. Dakle, sagledajmo situaciju. Postoji sukob između dve strane i postoje različita mišljenja o onome šta se tamo dešava. Vi ste tamo bili kraće od tri meseca. Da li smatrate da je uopšte bilo pametno ili bezbedno da na vas utiče načelnik policije jedne strane koja je u sukobu?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: To je nešto šta sam ja imao na umu kada sam pisao to pismo. Radilo se o mom ličnom stavu. Možda bi to bilo pogrešno ukoliko bi se to uzelo kao polazište, dakle da je to veoma uticalo na mene i da sam ja promenio mišljenje i da sam došao do pogrešnog zaključka ili do, recimo, nekog delimičnog

zaključka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, idemo dalje: "Zadatak koji ste dobili, sve dok mi, na kraju, nismo evkuisani, nije mogao da bude sproveden u delo zato što vi niste mogli da koristite vaša sopstvena sredstva na način na koji ste smatrali da su prikladna i koja bi bila najprikladnija za datu situaciju". Šta je on to želeo da učini, a nije smeo da učini?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Već sam to ranije rekao. Ja sam osetio da postoji veliki otpor prema tome da se preduzme akcija, kako se ne bi na neki način došlo u suprotnost sa nekim detaljima sporazuma Milošević - Holbruk.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nadam se da će Pretresno veće da mi oprostilo ako sada napustim pismo kako bih se vratio na nešto šta je spomenuo sudija Kvon. Da li se sećate da ste odgovorili na pitanje koje je, čini mi se, postavio sudija Kvon i rekli ste da postoje uobičajena zakonska pravila koja govore u prilog jednom tačno određenom načinu odvijanja događaja. Sećate li se da ste nešto slično rekli?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Prvo, koje ste tačno zakonsko pravilo imali na umu?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: UČK se uvek smatrala vojskom. To onda znači da oni moraju da slede međunarodno pravo koje važi u ratnim uslovima. Dakle, OVK se smatrala vojskom i onda su oni kao vojska tvrdili da imaju pravo da poštuju pravila koja proizilaze iz međunarodnog prava, a koja se odnose na ratno vreme.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da. Da li ste nam vaše ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo jednu malu ispravku koja se tiče prevoda. UČK je sebe smatrala vojskom, po transkriptu koji kaže *“UČK always considered itself an Army”*. Tako piše u transkriptu, a u srpskom prevodu je bilo *“UČK se smatrala vojskom”* što može da znači da je ona bila tretirana kao vojska. Razlika je između toga da li neko sebe smatra nečim ili da li je tretiran kao neko. Nadam se da shvatate razliku.

SUDIJA ROBINSON: Primili smo to na znanje, gospodine Miloševiću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Idemo sad na tabulator 5 vaših materijala. To je izveštaj od 28. januara 1999. godine. Postavljena su vam pitanja o poslednjem paragrafu na toj stranici. Možemo to da stavimo na grafoskop, ali, u stvari, ja to mogu i da pročitam. Vi ste onda rekli sledeće: *“Klasičan i normalan razvoj događaja. Pokušaj ubistva policajaca od strane OVK i MUP onda pokušava da identifikuje i uhapsi počinioce koji, ipak, pobjegnu. Kako može policija da ih traži i da ih identifikuje? Nakon operacije oružje se sakrije, a borci se pretvaraju u obične građane koji nemaju veze sa OVK. Budući da nije specijalnost srpskih sanaga i nemoguće je pod tim uslovima izvršiti hirurški precizne operacije, izgleda da jaki udar”, u originalu “hammering”, “ostaje i jedini odgovor”*. Recite nam na šta ste mislili? Kakav je to jak udar na celo područje, uključujući i civile? Jeste li to mislili?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: To ne znači da govorimo sada o ... Da, ja sam možda koristio jedan izraz koji nije baš najsretniji. Ono šta sam zapravo hteo da kažem je masovna upotreba snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači masovna upotreba snaga, kao reakcija na male incidente neizbežno će dovesti do smrti civila. I mi smo čuli šta je general Nauman rekao o korišćenju Vojske Jugoslavije. E sada, recite nam da li ste vi u ovom vašem izveštaju izrazili slaganje sa politikom jakog udara na neka mesta, kako bi pokušala da se uništi OVK?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja ništa nisam odobrio niti podržao. Moja direktiva i moj način rada bili su da dostavljam informacije i da zaključke ostavljam ljudima koji te informacije primaju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Vratimo se onda na tabulator 2. Taj tabulator nema numerisane stranice, međutim mene zanima ako počnemo sa naslovom, prva, druga, treća, četvrta stranica tabulatora 2. Pri vrhu strane stoje reči na engleskom *“with the material status”*. Vidite li tu stranicu? E dobro. Poslednji paragraf na toj stranici koji počinje rečima *“OVK, znači Oslobođilačka vojska Kosova”*. U šestom redu kažete ovo. To su, čini mi se vaše beleške za jedan razgovor ili predavanje. Vi kažete sledeće: *“Akcije protiv gerilskih boraca su najteže vojne operacije i, prema tome, akcija koja pokriva celo jedno područje izgleda da ostaje jedino rešenje. To je jedina metoda koja preostaje”*. I vi, zatim, govorite nešto o simpatijama međunarodne zajednice koja gleda slike na televiziji i, na kraju, kažete: *“Konačno oslobađanje od strane OVK i potencijalna pretraga i odmazda srpskih snaga postaju jedna loša stvar, jedan grozni začarani krug za seljane. Njihova je alternativa da ih ubije bilo OVK bilo srpske snage bezbednosti”*. Recite mi sada, kad ste vi upotreбили izraz *“akcija koja pokriva celo područje”*, niste li vi tim zapravo prihvatili da je odgovor bio masovan i neproporcionalan?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja ću da ponovim još jednom: ja tu ništa ne prihvatam, ništa ne priznajem, ja sam jednostavno govorio sa vojne tačke gledišta i rekao da je to najteža vrsta operacija. Dozvolite mi, osim toga, da vam kažem da je to tek radna verzija dokumenta. Ali kad govorim o ovome šta tu piše, u tim redovima koje ste vi pročitali, ja moram da kažem da tu ništa ne priznajem, ne prihvatam i ne mislim da je bilo koja vrsta oružanog sukoba dobra. Međutim, u takvoj situaciji treba doneti odluku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Konačno, budući da je tabulator 7 takođe ušao u spis, hajde da pogledamo i to pre nego što se vratimo na vaše pismo Sretenu Lukiću. Da vidimo kakav je bio vaš stav, tabulator 7, zadnja strana tog tabulatora, pri vrhu strane, gde govorite o smrti Albanaca u Rogovu (Rogove). Rekli ste sledeće: *“Civilici će uvek da budu obuhvaćeni akcijama, pogođeni mecima, sve dok se koristi gerilska taktika i dok se”*, pod navodnicima, *“borci za slo-*

vodu' kriju iza normalnih građana". Molim da se sada pismo Sretena Lukića stavi na grafoskop. Recite mi, kad ste vi njemu rekli "budući da niste mogli da koristite vaša sopstvena sredstva na način na koji ste smatrali da je potreban i koji bi najviše odgovarao datoj situaciji", niste li zapravo iskreno priznali da je u ovakvoj situaciji jedna masivna odmazda koja podrazumjeva i patnje civila, neizbežna?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Gospodine tužioče, vi ste maločas govorili o mom stavu i ja u vezi sa ovim šta ste upravo rekli, moram da izrazim najoštrije neslaganje. Ja nemam takav stav. Ja se ne zalažem za nasilje u bilo kom obliku, a pogotovo za neko protivpravno nasilje. Svi poslednji ratovi su potvrdili činjenicu da sve više i više vidimo da su civili glavne žrtve rata i vidimo da je u drugim delovima istorije, da su te žrtve obično bile više među vojnim osobljem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Čitamo dalje pismo. "Nikada vam nisam zavelo na vašem zadatku i na toj situaciji, zato jer svuda u svetu politika može takav zadatak da da samo vojsci i policiji". Zaustavimo se ovde. Vi ste smatrali da je sasvim uobičajeno iznositi široke komentare o najrazličitijim temama. Da li su vam poznati pokušaji da se kosovski problem internacionalizuje 1997. i 1998. godine, pokušaj kom se ovaj optuženi protivio?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da, znam da je bilo takvih pokušaja, ali da nije bilo rezultata.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li znate za čoveka po imenu Stanišić? Da li znate šta se njemu dogodilo? On se protivio stavu optuženog u vezi sa tim. Dobro. Idemo dalje. Čitam: "Ja ne znam ništa o tome šta se dogodilo nakon moje evakuacije". To je tačno, zar ne? Vi pojma nemate o tome šta se dogodilo nakon što ste otišli 18. marta 1999. godine?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja nisam primio dalje nikakve izveštaje, ni jedan od mojih izveštaja više nije govorio o tome i sve šta znam je ono šta sam dobio putem privatnih kanala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Ovde, čini mi se, postoji jedna greška u prevodu, vi se niste vratili nakon 18. marta?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, nisam se vratio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi, zatim, kažete da su tokom vašeg boravka u septembru vaši nadređeni izneli razne opise "međutim ti pokušaji kao i pokušaji drugih posmatrača nisu dali željene rezultate. Po mom povratku u Nemačku pokušao sam da medije i političare obavestim o tome šta sam iskusio i šta se zapravo dogodilo i iz kojih razloga. Osim toga, skrenuo sam pažnju na probleme koji proizilaze iz činjenice da je pobunjenička vojska bila politički i finansijski i materijalno podržana, kako bi postavljala zasede protiv legalnih izvršnih vlasti. Ja ovde kao pojedinac nisam imao uspeha, jer jedine stvari u koje sam verovao su bile stvari u koje su ljudi želeli da veruju ili ono šta su želeli da veruju iz političkih razloga. Želim vam sreću u svemu". Dobro. Dakle, ovaj je dokument sada dokazni predmet. Svedok priznaje da je to ispravna transkripcija, ali ukoliko on pre svog odlaska može da da onu verziju koja je u njegovoj hotelskoj sobi, ukoliko to može da preda jednom od saradnika optuženog, onda bismo možda mogli tu bolju verziju da stavimo umesto ove.

SUDIJA ROBINSON: Šta proizilazi iz ovog šta ste sad pročitali?

TUŽILAC NAJS: Ja samo kažem da sada ovo možemo da uvrstimo u spis, a onda možemo drugu verziju da nabavimo kasnije.

SUDIJA ROBINSON: Da. Sudija Kvon kaže da mi nismo dobili kopiju.

TUŽILAC NAJS: Oprostite? Niste dobili kopiju? Da, čini mi se da sam ja to samo dao sudskom poslužitelju, a imamo još kopija na raspolaganju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Uspeo sam da skinem ograničenja sa dva

vaša izveštaja ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, možda bi ta tema trebala da sačeka početak sledeće sednice.

TUŽILAC NAJS: Neću još dugo, osim ako optuženi nema mnogo pitanja za dodatno ispitivanje. Mislim da možemo da počnemo i sa njegovom sledećim svedokom.

SUDIJA ROBINSON: Čuli ste to, gospodine Miloševiću. Neka vaš sledeći svedok bude spreman. Sada idemo na pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prvi od tri dokumenta koja želim da pokažem svedoku je izveštaj od 26. februara. Molim sudskog poslužitelja da stavi kopiju na grafoskop. Ovaj izveštaj je datin na 26. februar i poslat je iz Beograda u Prištinu. Predmet je nedeljna procena iz Beograda za 26. februar. I sada ako sudski poslužitelj stavi prvu stranu na grafoskop videćete da tu stoji da je izveštaj upućen iz sedišta posmatračke misije u Beogradu i da kopije idu raznim tačkama, između ostaloga i regionalnoj kancelariju Prištini gde ste vi radili?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, to je kompilacija koju je napravio Beograd na osnovu raznih izveštaja koji su došli iz raznih kancelarij, uključujući i vašu, zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nisam pročitao ovaj izveštaj i ne znam da li je to kompilacija ili sažetak mojih izveštaja ili je to jedan individualni izveštaj koji je sastavila moja kancelarija u Beogradu. Ta kancelarija često je koristila svoja saznanja i ono šta je dolazilo iz

Crne Gore i na osnovu toga pisala sažetak.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Da pogledamo drugu stranicu, jer tu se govori o Kosovu. Početak pasusa: "Iako je Kosovo ostalo relativno mirno tokom perioda konferencije u Rambujeu (Rambouillet), postoji uznemiravajući znaci da bi sukob ponovo mogao da izbije. OVK je objavila da neće odustati od svog oružja. Po nekim procenama njihovo brojno stanje je od 30.000 do 40.000. Imamo neke dokaze o boljoj organizaciji i obuci". Recite nam da li to izgleda kao izveštaj koji sadrži možda i informacije koje ste vi poslali?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Tokom trajanja konferencije u Rambuju bilo je perioda koji nisu bili mirni ...

SUDIJA ROBINSON: Ne dobijamo prevod.

TUŽILAC NAJS: Možda bi prevodilac mogao da ponovi odgovor ukoliko može da se seti.

prevodioci: Odgovor glasi ovako "tokom trajanja konferencije u Rambujeu bilo je perioda koji nisu bili mirni".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvolite, nastavite.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: U tom smislu mišljenje koje je ovde izraženo, gde piše "relativno mirno" je dosta subjektivno.

SUDIJA BONONI: Gospodine Najs, mislim da je na početku svedok rekao da smatra da se ti materijali ne sadrže u izveštaju koji je došao iz njegove kancelarije, a to nije ušlo u transkript.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Da, pretpostavljam da je to njegov odgovor, jer je to u skladu sa njegovim ranijim odgovorima. Da vidimo šta dalje piše: "Bez obzira na to OVK je i dalje jako naoružana gerilska snaga. Bez dodatne pomoći ne može da se nosi sa MUP-om i Vojskom Jugoslavije koji imaju na raspolaganju značajne količine artiljerije i oružja. Već postoje izveštaji o tome da OVK

počinje da blokira sporedne puteve i prilaz MUP-u. To još nije došlo do nivoa koji je vladao u leto 1998. godine kada je celo središnje Kosovo, kako kažu, bilo oslobođeno područje. Ali bez obzira na to MUP će insistirati da patrolira glavnim putevima kako bi linije komunikacije između gradova bile otvorene, jer tamo živi većina srpskog stanovništva. Da li izgleda da je to nešto o čemu ste vi izveštavali, jer od koga bi mogle da dođu te informacije, ako ne od vas?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne znam da li je to zasnovano na mojim izveštajima. U svakom slučaju šef kancelarije u Beogradu je čovek sa kojim sam ja imao česte telefonske kontakte, često smo se i posećivali i, u suštini, da, to je tada bila naša predstava o događajima, pogotovo kada je reč o glavnim putevima i komunikacijama između većih gradova na Kosovu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Da vidimo sada sledeću rečenicu. "Srpski odgovor na aktivnosti OVK neizbežno će biti neproporcionalan. Oni ne poznaju neki drugi način rada, jer armija koja se u velikoj meri sastojala od regruta i čija obuka neobuhvata standarde za borbe protiv gerilaca, verovatno i ne može da deluje na drugačiji način". Već smo i ranije videli ono šta ste rekli o jakim udarima, ono šta ste napisali Sretenu Lukiću i sada kada kažete da je neproporcionalan odgovor neizbežan, to je vaše mišljenje, zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Sasvim očigledno, to nije moje mišljenje. To je mišljenje osobe koja je napisala ovaj izveštaj. To su osnovne vojne informacije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prethodna rečenica, čini se da je vaša. Da pogledamo sledeću rečenicu. "Sadašnja situacija ima potencijal da eskalira uz neizbežne vojne i humanitarne posledice. Moguće je da OVK ima više poverenja u svoju oružanu snagu, nego što to smatraju međunarodni posmatrači ili možda oni ne veruju da će Srbi da imaju dovoljno hrabrosti za rat izgladnjivanjem. Alternativno, oni možda primećuju činjenicu da u to vreme postoji nagomilovanje

srpskih snaga. Otprilike 4.500 ... Odakle to dolazi? Da li dolazi od vas?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne. Taj izveštaj nisam napisao ja nego jedan moj britanski kolega koji je bio šef kancelarija u Beogradu. Njegovo je prezime bilo Džoslin (Jocelyn), a imena se ne sećam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali, u svakom slučaju, to je izveštaj koji dolazi iz vaše kancelarije i koji pokriva februar 1999. godine, je li to tačno?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ovaj izveštaj nije sastavila moja kancelarija, nego kancelarija u Beogradu.

TUŽILAC NAJS: Da, tako je. Uz dozvolu Pretresnog veća molim da ovo uđe u spis.

SUDIJA ROBINSON: Da.

sekretar: To će da bude 833.

TUŽILAC NAJS: 833?

sekretar: 833.

SUDIJA ROBINSON: Da li su raniji dokazni predmeti dobili brojeve? Pismo Sretenu Lukiću? Onda treba sada da dobije dokazni broj.

sekretar: Transkript razgovora sa osumnjičenim nosiće broj 834.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Da sada pogledamo nešto sasvim drugo. To je izveštaj iz oktobra 1998. godine. Imamo na umu šta ste vi prošle nedelje rekli o slobodi štampe. Imate li kopiju? Ne, svedok još nije dobio kopiju. Molim da prvo svedok dobije kopiju. Ovo je izveštaj od 22. oktobra kada ste vi već bili na obuci i vidimo da je to izveštaj upućen iz Beograda u Prištinu. Da li je to izveštaj koji ste vi videli?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, to još nisam video.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je izveštaj koji je iz Beograda upućen u kancelariju na čijem ste čelu vi bili. Prema tome, to je izveštaj koji ste sigurno tada videli.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja tada nisam video taj izveštaj. Ja sam došao četiri nedelje nakon toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: To je izveštaj od 22. oktobra, svjedok je sam rekao da je došao u novembru, mesec dana pre nego što je svjedok došao.

SUDIJA ROBINSON: Ali, u svakom slučaju, svjedok je odgovorio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali dobro. Da vidimo. Vratićemo se na to da li ste vi pročitali ili ste trebali da pročitate ovaj dokument, budući da ste bili šef kancelarije. Ali da vidimo šta tu piše: "Novi zakon o informisanju danas je stupio na snagu i objavljen je u 'Službenom glasniku', a Vladin ukaz o posebnim merama u uslovima pretnje NATO je ukinut. Međutim, Vlada još nije informisala zabranjene dnevnikere kada će oni ponovo moći da nastave sa radom. Ali, bez obzira na to, urednici zabranjenih listova zaključili su da onog trenutka kada budu mogli da nastave sa radom po novom zakonu, neće moći da nastave sa prethodnom uređivačkom politikom. Sada počinje debata između urednika zabranjenih novina da li su spremni da objave svoje novine pod takvim uslovima i to u vreme kada će Vlada sigurno želeti da proveri koliko je njen novi zakon efikasan. Prema tome, situacija i dalje ostaje fluidna. A redakcije su predvidivo neprijateljski nastrojene prema novom zakonu. Glavni urednici nezavisnih glavnih dnevnih listova i nedeljnika u Beogradu sastali su se juče i rekli da je novi srpski zakon o informisanju, zakon koji ograničava slobodu štampe". To je verovatno sve šta treba da pročitate. U Beogradu je bilo protesta. I, recite, da li ste vi nakon što ste nekoliko nedelja kasnije preuzeli posao u svojoj kancelariji, znali da

je došlo do pritiska i osujećivanja slobode štampe, ovako kao što je to ovde opisano?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa, prvo, koliko se ja sećam, ja nisam spomenuo slobodu štampe. Umesto toga ja sam spomenuo da su medijii jednostrano izveštavali. Meni je bilo poznato da su izdavači i urednici imali problema. Mislim tu na one u bivšoj Jugoslaviji. Ali dok sam bio na Kosovu, ja sam samo jednom saznao za nešto takvo. Ne mogu da se setim da li se radilo o izdavaču ili uredniku. List se zvao "Koha Ditore" (Koha Ditore) i ne znam više ko mi je to rekao, ali rekao mi je: "Ako ja objavim nešto šta je netačno, oni mogu da mi izreknu takvu finansijsku kaznu da više neću moći da nastavim da izdajem novine".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Da vidimo sada kakva je bila situacija na Kosovu. Da pogledamo dokument "Kako viđeno, tako rečeno" (As Seen, As Told). To je dokazni predmet 106, na strani 309. Dok čekamo da se to stavi na grafoskop, recite nam, gospodine Hartvig, jeste li vi pročitali bilo koji tom izveštaja OEBS-a pod naslovom "Kako viđeno, tako rečeno"?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, nisam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li znate da ovde postoje dve sveske? Jedna u kojoj se govori samo o patnjama Srba?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da vidimo šta tamo stoji o albanskoj situaciji na strani 309, gornja leva strana. Molim vas da nam vi kažete da li je, prema vašim saznanjima, ovo šta ovde piše tačno? Citiram: "Zatvaranje novina kosovskih Albanaca. Dalji oblik repesije nad kosovskim Albancima je zatvaranje vodećih novina kosovskih Albanaca, što je počelo 13. marta". Vi ste tada još uvek bili tamo. "Ministar informacija je započeo proces, a opštinski sudija za prekršaje izdao je naloge za zatvaranje dnevnika "Kosova Sot" (Kosova Sot) i nedeljnika "Gazeta Šćiptare" (Gazeta Shqiptare). Urednici su odvedeni pred sud, jer su prekršili Zakon o informisan-

ju, podsticanjem verske i nacionalne mržnje, nakon što su objavili jednu sliku UČK i jedan članak o UČK-a". Zatim nešto niže dolje piše. "Nedeljnik 'Rilindija' (Rilindja) je takođe odveden pred sud zato što se nije registrovao u srpskom Ministarstvu informisanja. Iako do najavljene konfiskacije opreme 17. marta nije došlo, ti su listovi ipak prestali da izlaze". Sada molim stranu 314, situaciju odmah nakon vašeg odlaska, ali ipak ću da vas pitam o tome: "24. marta, dnevnik sa velikim tiražom 'Koha Ditore' odveden je pred sud zbog krivičnog dela podsticanja verske i nacionalne mržnje, što je slično optužbama koje su podignute protiv drugih albanskih novina i izrečena je oštra kazna". To je, znači, ono šta se dešavalo sa štampom neposredno pre i neposredno nakon vašeg odlaska. Imate li razloga da sporite ove navode?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nemam nikavog razloga da bilo šta sporim. Poznato mi je da sam nedugo pre mog odlaska za Sarajevo znao za činjenicu da su jedan ili dva albanska lista dobili pretnje da će da im budu izrečene kazne ili da čak da budu i zatvoreni. Šta se dogodilo kasnije, ne znam, zato što je to bilo 14. ili 15. marta. Ja sam otišao automobilom iz Beograda za Sarajevo, kako bih tamo prisustvovao jednoj konferenciji. Uveče 17. marta sam se vratio, a tada je deo misije već bio evakuisan.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je vaš prijatelj i kontakt, Sreten Lukić, opravdavao ono šta se dešavalo sa štampom i ako jeste, šta je rekao?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Prvo, general Lukić nije moj prijatelj. On je bio jedan od mojih kontakata. Drugo, u vreme kad smo mi razgovarali, manje smo govorili o problemima sa medijima, a više smo se koncentrisali na tekuće probleme na koje je on nailazio u okviru svog posla, održavanja reda i bezbednosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi kažete da ste manje razgovarali o medijima. Recite mi samo da ili ne. Jeste li sa njim razgovarali o kontroli medija?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste smatrali da bi bilo prikladno, imajući u vidu da ste očigledno bili naklonjeni Srbima, da li smatrate da bi bilo dobro da ste sa njim diskutovali o tome da su uvedena medijska ograničenja?

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, on bi prvo trebao da odgovori na vašu pretpostavku da je imao očigledne simpatije i pristranost prema Srbima. Gospodine Hartvig, tužilac je izneo tvrdnju da ste imali očigledne simpatije i pristrasnost prema Srbima. Želeo bih da odgovorite na to, budući da je to osnova za drugo tužiočevo pitanje.

SVEDOK HARTVIG: Časni Sude, to je pitanje kog se već neko vreme bojim. Ja nemam nikakve posebne preferencije niti prema Srbima, niti prema nekom drugom. Ja, na osnovu moje biografije, smatram da sam morao da pokušam da pronađem metod za ono šta sam osećao u datim okolnostima i unutar zakonskih granica.

SUDIJA ROBINSON: U redu. Gospodine Najs, sada možete da postaviti sledeće pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Hartvig, zar niste smatrali da bi bilo razumno razgovarati sa Lukićem o tome koliko je mudro uvesti tolika ograničenja na štampu?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: U onim prilikama kada sam razgovarao sa generalom Lukićem, ja sam razgovarao o određenim temama. Mi se nismo susretali nekoliko puta nedeljno. Da sam nešto znao ili da sam nešto hteo da razgovaram sa njim u vezi sa ovim šta spominjete, ja bih, naravno, to mogao da obavim, ali one novine koje su meni bile poznate, njih su izdavali kosovski Albanci i one su mogle da se nađu, tako da mi nije bilo poznato da je vršen bilo kakav pritisak u odnosu na te izdavače.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Poslednje pitanje u vezi sa vašim doku-

mentom, tabulator 1. Vi ste rekli da ste otprilike razgovarali sa senkom dok ste sačinjavali taj dokument. Vi ste pogledali svoj kompjuter, pregledali ste dokumenta. Recite nam da li ste našli ovaj dokument na vašem kompjuteru?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, nisam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ova konkretna verzija koja je fotokopirana za nas, recite nam odakle ona potiče?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Već sam ranije rekao da imam jedan registrator u kome držim dokumente, fotokopije i svoje izveštaje. Ovaj konkretan izveštaj nakon što sam ga ponovo pročitao, mogu sa sigurnošću da kažem da nisam imao nameru da ovaj dokument postane poznat javnosti, jer, što se tiče ovog konkretnog dokumenta, moje mišljenje je veoma jasno i nedvosmisleno. Ne znam kome bih to poslao. Radi se o jednoj veoma privatnoj kolekciji dokumenata.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako ste se obraćali nekom prividnom sagovorniku, zašto ste to učinili na engleskom jeziku, a ne na vašem maternjem jeziku, nemačkom?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa ja mislim da sam već odgovorio na to pitanje. S vremena na vreme ja nešto zapisujem i na engleskom. To sve zavisi. Ponekad čisto da bih održavao svoj engleski, a ponekad što mi je kontekst bliži na engleskom jeziku. A, povremeno, sigurno ste i primetili, pređem sa nemačkog na engleski dok svedočim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Što se tiče vašeg odgovora, na zadnjoj strani, odnosno u poslednjem paragrafu ovog izveštaja ili kako god to da nazovemo, vi kažete "vaša veza između", odnosno kako ste vi povezali razvoj u Bosni i Hercegovini i Kosovu "je validan i ispravan". A to nema nikakvog smisla ukoliko ovaj dokument nije odgovor nekome. Prisetite se, gospodine Hartvig, da li je ovaj dokument odgovor nekome sa kim ste vodili određene razgovore?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne. Od prošle srede sam proveo

dosta vremena razmišljajući o tome šta je mogao da bude uzrok tome. Znam da sam u jednom trenutku jednostavno zabeležio razne činjenice. Nekada sam imao puno informacija. Nekad bih jednostavno zapisao. Ne znam zbog čega bih napisao ovako ili onako. Mislim da je to irelevantno, budući da se radi o jednom ličnom, privatnom dokumentu i nije bila namera da se taj dokument ikada objavi.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Najs, pre nego što pređete na sledeće pitanje. Gospodine Hartvig, recite mi da li vam je sada malo jasnije zbog čega postoje radne verzije određenih izveštaja, a ne postoje konačne verzije tih izveštaja?

SVEDOK HARTVIG: Tada, u to vreme, ja sam na lap-topu sačinjavao radne verzije. Onda bih to odštampao, a nakon toga bih ja to prebacio na kompjuter u kancelariji. Ponovo bih, dakle, otkucao te izveštaje tamo. Tada u to vreme nije postojala interna veza između kompjutera i raznih kancelarija. Dakle, imali smo samo izveštaj koji je načinjen na kompjuteru i onda bi taj izveštaj mogao da bude prosleđen dalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako bismo uštedeli na vremenu, molim da na brzinu pogledamo tabulator 2, pretpretposlednju stranu. Tu govorite o prelasku izbeglica na prelazu Đeneral Janković i to u prvoj polovini marta meseca. Imam dva pitanja za vas. U vezi sa raseljavanjem kosovskih Albanaca uopšteno. Pred ovim Sudom su predloženi dokazi UNHCR-a (United Nations High Commissioner for Refugees) o tome da krajem marta, odnosno do 31. marta, da je 349.000 kosovskih Albanaca bilo raseljeno, bilo unutar ili bilo van Kosova. Da li imate bilo kojih razloga zbog kojih biste sumnjali u cifre UNHCR?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ako je to bilo negde otprilike 23. marta, nema razloga da bilo šta sumnjam u vezi sa tim, budući da ja tada više nisam bio na Kosovu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A da li postoji bilo kakva sumnja o tome da je raseljenost kosovskih Albanaca bila tih razmera, tako da 23. marta njih 350.000 je već bilo raseljeno?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja ne mogu ništa o tome da kažem, budući da sam pokrивao period do 19. marta, a šta se dešavalo nakon toga, ja to ne znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali u tabulatoru broj 2 vi se bavite razlikom u brojkama između 3.000, odnosno 3.000 i 300 ili 400 ljudi na prelazu Đeneral Janković. Međutim, ljudi su napuštali Kosovo u prvim nedeljama marta meseca iz razloga zato što su ih isterivali, bez obzira da li ih je bilo 300 ili 400 ili 3.000, zar ne? Njih su jednostavno terali odatle.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja to ne mogu da potvrdim, budući da ne znam da su bili prisiljeni, naterani da odu sa Kosova.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Niste razgovarali sa njima?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne. Zapravo ne. Ja sam već nekoliko puta rekao da zbog poruke koju smo čuli na radiju, da se radilo od 3.000 do 4.000 izbeglica, dakle da su se oni nalazili na tom području, da smo poslali tim koji se nalazio u blizini i da je onda taj tim izvestio da je tamo bilo otprilike oko 300 ljudi i da su oni morali da budu naterani da pređu granicu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, vi ste odgovarali na pitanja optuženog. Rekli ste da policija nije ništa pogrešno radila, vojska nije ništa pogrešno radila. A evo ovde imamo ljude koji napuštaju sopstvene kuće i po onome šta ste vi rekli, odlaze u drugu državu, a vi jednostavno ne možete da objasnite zbog čega? Ili možete?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja sam rekao i ponoviću da sam govorio o onome šta smo videli, šta smo doživeli i šta smo čuli. Ukoliko su ljudi negde proterivani, onda je to veoma loše i imam saosećanja za to. To, naravno, nije nešto dobro, ali u ovom kontekstu ne znam za ljude koji su bili nasilno proterani. Bilo je ljudi koji su

hteli da pređu granični prelaz. Moguće je da se radilo o izbeglicama i situacija je bila podjednako loša za njih kao i za druge, ali jednostavno ne znam ko su bili ti ljudi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Postaviću vam još jedno pitanje. Imamo mnoštvo dokaza u ovom Predmetu, mnoštvo izveštaja organizacija koje se bave ljudskim pravima, izveštaje OEBS-a o lošim stvarima koje je radila OVK i o lošim stvarima koje su Srbi radili. Zar vi ne prihvatate da su ljude zaista proterivali Vojska Jugoslavije ili MUP dok ste vi bili tamo? Da ili ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne znam. To nisam doživeo, a u izveštajima nisam ništa o tome čitao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tabulator 3, molim vas. Poslednji paragraf i vratiću se na ono šta sam vam sugerisao da imate simpatije prema Srbima. Da vidimo šta ste ovde napisali u tabulatoru 3. Ovo je vaš izveštaj, odnosno nacrt izveštaja. Molim da se stavi na grafoskop tabulator 3. "Ako se nastave demonstracije naoružanih civila, to može da se smatra novom dimenzijom u sukobu. Njihova privrženost podržava srpsku politiku, ojačava MUP i nije u suprotnosti sa sporazumom Milošević - Holobruk, niti to krši druge političke obaveze. Zasada se ne smatra da će se sukob preneti i u gradove Kosova". Ovo je nacrt izveštaja i vi tu govorite o demonstracijama naoružanih civila koji podržavaju srpsku politiku. Da ili ne? Recite da li ste vi odobrali demonstracije naoružanih Srba?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, ja to ne odobravam, ali na srpskoj strani je došlo do velikog nepoverenja u odnosu na sve, u odnosu na sve šta nije bilo u redu. Ja to nisam odobravao. Nisam smatrao da je to u redu. Ja sam jednostavno opisao u okviru tog konteksta te demonstracije naoružanih civila. A to takođe treba da se sagleda u sklopu svih događaja od početka januara meseca kada je došlo do napada, kada je ubijen menadžer elektrane "Obilić", kada je došlo do napada na policiju i sada su civili preuzeli te određene mere. A, naravno, srpski stav na Kosovu jeste bio podržavan.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja vam sugerišem dve stvari. Dva dela ovog izveštaja koji ste napisali na engleskom, dakle da ta podrška nije u suprotnosti sa sporazumom Milošević - Holbruk, niti da to krši druge političke obaveze, to je jasna indikacija, odnosno najjasnija podrška protestima naoružanih Srba. Jednostavno, kako je to napisano, ne dozvoljava nikakvo drugo tumačenje.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa postoji još jedna mogućnost. Ja sam opisao ovu konfliktnu situaciju i ja sam pokušao da navedem da ono šta civili rade nije u suprotnosti sa sporazumom Holbruk - Milošević. Ja nisam rekao da je to nešto dobro. Dva ili tri puta morao sam da pogledam beleške, ali ovo je jednostavno opis činjenica, ni manje ni više.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moje poslednje pitanje. Tabulator 4, molim vas. Mi smo danas pre podne spomenuli Račak. Pogledajmo taj deo u tabulatoru. Negde na polovini strane: "Činjenica da je 50 ili više kosovskih Albanaca bilo ubijeno i da su neki od njih unakaženi, izazvalo je da se skrene pažnja svetske javnosti i da se povećaju političke tenzije". A onda dalje stoji: "Naravno, postoje osnovane sumnje da su počiniooci među MUP-om ili da se radi o njihovim aktivnim simpatizerima". Ja nemam vremena da prođem kroz čitav taj dokument, imamo ga na raspolaganju. Ali, recite mi sledeće. U vašem izveštaju stoji da se sumnjalo na pripadnike MUP, zar ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja sam rekao da je postojala, naravno, sumnja da su smrt izazvali pripadnici snaga bezbednosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo sledeću rečenicu ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Naj, postavio bih jedno pitanje gospodinu Hartvigu. Recite nam koja je bila osnova da se kaže da postoji osnovana sumnja da su počiniooci bili pripadnici MUP? Dakle, pretpostavljam da ovo "osnovna sumnja" znači da se sumnjalo da su oni pripadnici MUP. Recite nam koja je osnova za to?

SVEDOK HARTVIG: Pa to su bile prve opšte izjave koje smo čuli u vezi sa tim i ljudi su odmah rekli "taj zločin su počinili pripadnici snaga bezbednosti". Ovo je samo kratak opis javnog mnjenja, onako kako sam ja to video.

SUDIJA ROBINSON: Dakle, to je bio samo odraz javnog mnjenja?

SVEDOK HARTVIG: Pa ne baš javnog mnjenja u smislu šta je celokupno stanovništvo mislilo, već jednostavno radilo se o mišljenju ljudi sa kojima sam ja o tome razgovarao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nije bilo važnijeg događaja od masakra u Račku, ukoliko se uopšte radilo o masakru?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Mislim da sam u pismu generalu Lukiću potvrdio da sam bio veoma zainteresovan za taj incident.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste našli bilo koji drugi materijal koji je ukazivao na MUP?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, nisam pronašao ništa šta je ukazivalo na MUP. Ja sam samo čuo ono šta su mi posmatrači na terenu rekli. Dakle, čuo sam i pročitao šta je šef Misije OEBS-a javno rekao i ono šta je moglo da se pročita u novinama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sledeći paragraf odnosi se na sudiju, na gospođu Marinković: "Istraga koju je sprovela jugoslovenski sudija postala je problematična, budući da ona nije htela da dođe tamo u pratnji OEBS-a. Pokušala je da uđe u Račak sa jakom policijskom pratnjom i time je dovela u opasnost pripadnike OEBS-a." Dakle, tu, dalje, stoji: "Gospođa Danica Marinković je dobro poznata i smatra se jakom, ali diplomatski nespretnom osobom". Vi ste odnekud dobili informacije da sudija Danica Marinković ne samo da je doprinosila tenzijama, već se takođe moglo i zaključiti da ona to radi po naređenju. Recite nam, molim vas koje su to informacije o tome da je

ona, naravno, opstruirala sve to i to po naređenju?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja nisam rekao da je to ona radila po naređenju. Ja sam jednostavno to napisao i dodao znak pitanja. Dakle, otvorio sam tu mogućnost da je teorijski moguće da su to naredili neki drugi ljudi. Nemam nikakvu konkretnu izjavu o tome. Jednostavno sam to ostavio otvorenim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da vidim da li to dobro shvatam. Sudija uradi nešto. Tvrdi se da je to nespretno i vi smatrate da je u redu da u jednom izveštaju koji se šalje svuda po Jugoslaviji, da uopšte pomenete tu mogućnost da ona to radi po naređenju. Da li to želite da kažete?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne, ne. Ne želim to da kažem. Pre svega, ovaj izveštaj nije slat svima širom Jugoslavije, a, osim toga, ja sam mogao da stavim znak pitanja u vezi izraza "po naređenju". To su jednostavno bile dve opcije koje su mi tada stajale na raspolaganju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Hartvig, ali vi ste morali da imate neki materijal na osnovu koga ste ovo napisali u vezi sa sudijom Marinković, ili ne možete da se setite tog materijala ili ne želite da nam kažete?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Pa postojala je jedna priča u vezi sa masovnom grobnicom. Gospođa Marinković je imala nameru da ode do tog mesta radi istrage i mi smo se dogovorili sa UČK da bi to moglo da se organizuje bez velike pratnje. Ali kasnije, ne sećam se kada je to bilo, pomešala se i vojna i policijska pratnja, ne sećam se više, ali to jednostavno nije moglo da se obavi, nije mogla da se sprovede istraga i zbog toga sam i rekao, upotrebio reč "nespretno".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Poslednja dva pitanja u vezi sa ovim. Okrenite sledeću stranu, gospodine Hartvig. Videćete treći red od samog početka. Gospodine Hartvig, postoji razlog zašto ću da vam postavim ovo pitanje. Vi ste iz pristojnosti napisali prvo slovo jedne reči "F", pa tri tačke. Znamo o kojoj se reči radi. Nećemo to sad

javno da iznosimo. Recite nam da li se sećate bilo kog incidenta, odnosno da je neko od vašeg osoblja podnosio neki izveštaj u kome je koristio ovakav jezik?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ovo je citat. Ovo nije nešto šta sam ja napisao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, ali da li se vi sećate bilo kakvog incidenta da je vama neko podnosio neki izveštaj koristeći neprikladan način izražavanja?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ako se radi o citatu, onda da. Naravno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako budem u mogućnosti u bilo kom trenutku da dostavim izveštaj mobilnog tima iz Prištine koji je podnosio izveštaje regionalnoj kancelariji u Prištini, da li bi se radilo o nekom ko je vama podnosio izveštaj?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li se sećate da vam je bilo ko iz mobilnog tima podnosio izveštaje o događajima u Račku ili o bilo čemu drugom na jedan uvredljiv i neprikladan način?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Što se tiče ovog užasnog događaja, nije bilo nikakvog razloga da se koriste psovke. Ovaj citat koji sam ovde naveo odnosio na albanske reakcije, a to sam koristio jednostavno kako bih ukazao na opšte raspoloženje Albanaca, a takođe i u odnosu na međunarodnu zajednicu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste bili u mogućnosti da razmislite o onom poslednjem tabulatoru, dakle u vezi sa onom rečenicom gde stoji da se predaje javnosti. Da li ste vi sigurni, dakle govorimo o tabulatoru 12, da je ovaj izveštaj ikada poslat?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne znam. Mislim da ste mi postavili to pitanje već ranije, ali ja ne znam da li je on ikada prosleđen u ovom obliku.

TUŽILAC NAJS: Hvala.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, gospodine Najs. Gospodine Miloševiću, pre nego što počnete sa dodatnim ispitivanjem, hteo bih da vratim svedoka na sam početak unakrsnog ispitivanja kada vam je tužilac skrenuo pažnju na svedočenje generala Naumana. I vi ste svedočili o neproporcijalnoj upotrebi sile od strane Srba, odnosno general Nauman je svedočio o neproporcijalnoj upotrebi sile od strane Srba. Tužilaštvo je reklo "general Nauman je to dobro procenio", a vi ste odgovorili "u pravom pravcu", mislim da ste tada svedočili na engleskom. Možete li da mi objasnite šta ste time hteli da kažete "u pravom pravcu"?

SVEDOK HARTVIG: Radi se o tome da se radi o bukvalnom prevodu sa nemačkog "u pravom pravcu", a to znači da svaka država ne samo da ima pravo, već ima i obavezu da nameće određeni razvoj događaja, a radi se o tome da li je određena akcija prikladna. Kada sam ja rekao "u pravom pravcu", radi se o obavezi određene države. Međutim ja nisam iznosio svoj komentar o tome da li je to bilo prikladno ili ne.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, završićemo u 13.43. Nadam se da ćete do tada da završite sa svojim dodatnim ispitivanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson moraću da vas razočaram, to mi neće biti moguće da završim za 15 minuta. Gospodin Najs je pokrenuo mnogo pitanja, uveo potpuno novi set dokumenta koji ću ja da koristim.

SUDIJA ROBINSON: Dobro. Počnite, gospodine Miloševiću.

DODATNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Hartvig, ja bih želeo da vam postavim neka pitanja koja se tiču vašeg kredibiliteta koji je gospodin Najs pokušao da ospori na početku svog ispitivanja. Gospodin Najs je prvo vas pitao kako to da vi svedočite, kako smo mi saznali za vas da bismo vas pitali da li biste hteli da svedočite. Dakle, gospodine Hartvig, da li je vaša funkcija šefa Posmatračke misije Evropske unije na Kosovu bila tajna ili javna?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Naša misija je bila javna.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je, prema tome, bilo vrlo jednostavno, ne samo meni, nego bilo kome u javnosti u Srbiji ili Jugoslaviji da zna ko je šef misije?

SUDIJA ROBINSON: Ne, gospodine Miloševiću. Dobili ste odgovor da je bila javna ...

prevodioci: Sudija Robinson je isključio mikrofona. Prevodioci ga ne čuju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro dobio sam odgovor da je bila javna. Mislim ta mistifikacija kako smo došli do toga da je gospodin Hartvig bio šef misije ...

SUDIJA ROBINSON: Nemojte sada da se bavite komentarima, gospodine Miloševiću. Nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Što se tiče vaših kvalifikacija, molim vas samo mi potvđujete sa da ili ne je li ovo tačno. Vi ste imali vojno školovanje do 1962. godine, da ili ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste posle toga bili komandir voda u nemačkoj vojsci do 1964. godine?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste od 1966. godine do 1993. godine imali razne funkcije na terenu i u štabovima, kao što je komadant određene jedinice, član štaba ili oficir štaba i u višim štabovima, odnosno na bataljanskom, četnom nivou komande, dužnosti, je li to tako?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Onda ste imali postavljenja u okviru NATO?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste od oktobra 1995. godine do marta 1996. godine radili u vezi sa Međunarodnom konferencijom za bivšu Jugoslaviju (International Conference on the Former Yugoslavia)?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste od maja 1996. godine do januara 1998. godine bili u prelaznoj administraciji Ujedinjenih nacija za Zapadni Srem, Baranju i Istočnu Slavoniju (UNTAES, United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Eastern Srem)?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste od jula 1998. godine do oktobra 1998. godine bili u ovoj Posmatračkoj misiji Evropske unije?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS: Opet moram da kažem da optuženi čita iz neke biografije koju mi nismo dobili. Normalno, ja se ne protivim, ali da smo dobili tu biografiju ranije, onda bismo bili u poziciji da to

obradimo. I, u stvari, ja izražavam prigovor da on na sugestivan način postavlja pitanja u ovoj fazi postupka.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, meni nije jasno na šta se sve ovo odnosi? Na koji deo unakrsnog ispitivanja? To su stvari koje ste vi zaista trebali da obradite na samom početku vašeg glavnog ispitivanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Meni nije palo na pamet, gospodine Robinson, da će gospodin Najš da ospori kompetentnost ovog svedoka. Prema tome, ovde je reč o činjenicama koje potvrđuju potpunu kompetentnost svedoka. On je čak postavio pitanje je li on bio uopšte šef misije ili nije bio, a što je čak bilo nepristojno.

SUDIJA ROBINSON: Dobro, ali suština je u tome da prilikom dodatnog ispitivanja vi ne možete da postavljate sugestivna pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: To nisu sugestivna pitanja, to su pitanja o činjenicama, koja se tiču funkcije ovog svedoka ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, razlika je u ovome: da ste vi to obradili na početku vašeg glavnog ispitivanja, tada ste to mogli da postavljate sugestivno, jer tada nije bilo ništa sporno u vezi sa tim, ali sada je to postalo sporno i zato onda u dodatnom ispitivanju ne možete da postavljate sugestivna pitanja o toj spornoj temi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Neću da postavljam sugestivna pitanja. Gospodine Hartvig, gospodin Najš je rekao da ste bili, zapisao sam ovde, na Kosovu manje od tri meseca. Koliko ste bili na Kosovu?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Od 20. novembra 1998. godine do 19. marta 1999. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Ne moramo da pravimo račun koliko je to. Hvala vam na odgovoru. E, sada, molim vas, gospodin Najs je tražio da citirate poslednji pasus tabulatora 3 i to je uzeo kao zahtev da potvrdite da ste pristrasni, jer kažete "demonstracije naoružanih civila ukoliko se nastave mogu da se smatraju novom dimenzijom konflikta. Oni podržavaju srpsku politiku, pojačavaju položaj MUP-a i vojske, a to nije u suprotnosti sa sporazumom Milošević - Holbruk niti krši druge političke obaveze". Da li to šta kažete ima veze sa ovim šta stoji na početku ovog istog izveštaja na istoj strani? Ja vas molim da pogledate tabulator 3. Vi govorite dakle o tome šta karakteriše prošlu nedelju. To je ovaj nedeljni izveštaj i da to ima uticaj na ukupnu političku situaciju i onda kažete "ti događaji su eksplozija ručne bombe ispred kafića u Prištini, ubistvo srpskog direktora elektrane "Obilić", ubistvo tri policajca MUP-a iz zasede OVK i zarobljavanje osam vojnika Vojske Jugoslavije od strane OVK". I onda u sledećem pasusu kaže "što je rezultovalo javnim zahtevima Srba za boljom zaštitom". Da li je to bio, znači ti tragični događaji u toku, znači, samo tih par dana koje ste nabrojali u paragrafu 1, da li je to bio razlog za spontanu reakciju srpskih civila, da protestuju, da se štite?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: To je svakako bio katalizator koji je doveo do uznemirenja Srba i činjenica da su oni posle toga bili delimično naoružani ili da su se sami naoružali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Hartvig. U sledećem tabulatoru koji se odnosi na gosopođu Marinković, istražnog sudiju, vas je gospodin Najs pitao o kakvoj naredbi vi govorite. Ja moram da pročitam zbog toga ovaj pasus da bi se videlo o čemu vi, u stvari, govorite: "Donošenje tela ubijenih u Račku ispred džamije i činjenica da oni moraju da budu sahranjeni u skladu sa verskim obredom, kao i međunarodna foreznička ispitivanja bez prisustva OEBS i KDOM", nisam rekao *International* (međunarodna), pogrešio sam "i unutrašnji foreznički pregled bez prisustva OEBS i EUKDOM, kosovski Albanci, predstavnici medija izneli su pojačanu rezervisanost i bojazan da će nečim da se manipuliše. Gospođa

Marinković, bilo dobrovoljno, bilo po naređenjima predstavlja osobu koja u velikoj meri doprinosi povećanju napetosti". Da li vi ovde govorite o radnjama koje je preduzela gospođa Marinković kao istražni sudija da izvrši istragu povodom stradalih u Račku ili o nečem drugom šta ona čini mimo propisa?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ne. Maločas sam rekao da je to bila jedna minorna priča. Bez obzira na druge sporazume, policija nas je pratila i ja sam jednostavno citirao tu priču kako bih razjasnio da je ono šta se tamo dogodilo nešto šta se dogodilo na jednom drugom mestu. Dakle, rad istražnog sudije nije svuda neophodan, a ponekad može da dovede do porasta napetosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, vi niste doveli u pitanje postupke gospođe Marinković u funkciji istražnog sudije?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Nikada nisam dovodio u sumnju niti kritikovao način na koji je taj posao obavljen

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Hartvig. Maločas ste rekli da ste o Račku čuli ono šta je rekla Verifikaciona misija, pretpostavljam da ste mislili na ono šta je rekao Vilijam Voker, pošto je on davao izjave, da ili ne?

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Šef OEBS-a? Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li ste kasnije saznali, gospodine Hartvig, da ono šta je gospodin Voker tada izjavio nije bila istina?

TUŽILAC NAJS: Mislim da bi ovo moglo da bude jedno sugestivno pitanje i nisam uopšte siguran da li to spada u delokrug kojim može da se bavi ovaj svedok. Imam 30 sekundi da kažem nešto, pre nego što završimo sa radom za danas.

SUDIJA ROBINSON: Nije mi jasno, gospodine Najš, šta vi to kažete. On pita da li je svedok kasnije saznao da ono šta je on što je gospodin Voker rekao nije tačno.

prevodioci: Tužilaštvo nije uključilo mikrofoni.

TUŽILAC NAJS: Zato što to onda implicira zaključak da ono šta je gospodin Voker rekao nije tačno.

SUDIJA ROBINSON: Ja mislim da svedok može da odgovori, a onda moramo da završimo sa radom, jer popodne u ovoj sudnici počinje drugi predmet.

SVEDOK HARTVIG – ODGOVOR: Ja sam kasnije jednostavno pročitao ono šta je pisalo u novinama i ono šta je bilo na radiju. Veliko pitanje u vezi sa Račkom, barem za mene, imajući na umu ono šta sam ja ranije opisao je sledeće: od kraja 1998. godine sve više i više su Srbi počeli da dobijaju simpatije iz svih delova sveta i od OVK se tražilo da svoje akcije zadrži u okviru zakona, a onda je došlo do strašnih događaja u Račku. Jedan događaj poput Račka je nešto šta je moglo da se očekuje, moglo je da se predvidi da će nešto takvo da se dogodi i da je to nešto šta će da promeni raspoloženje. Ja ne znam šta se tačno dogodilo, međutim, ja Račak smeštam u taj vremenski period ograničenog trajanja, vreme u kome su odjednom Jugosloveni počeli da dobijaju simpatije i zato sam ja to povezao sa incidentom u Račku.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Izvolite, gospodine Najš.

TUŽILAC NAJS: Kada je reč o sledećem svedoku, gospodinu Litučiju (Barry Lituchy), pogledao sam dokazne predmete koje je dostavio optuženi i ja ću sutra da iznesem argumente da su ti dokazi neprihvatljivi. To sada kažem kako bih obavestio optuženog da će on možda morati da iznese relevantnost materijala koji želi da uvrsti u spis, a možda bi bilo od pomoći i kada bi Pretresno veće pregledalo te dokazne predmete unapred. Onda bi možda bilo mudro kada bi optuženi pripremio svedoka koji dolazi posle ovoga u slučaju da se odluči da je svedočenje Litučija neprihvatljivo ili bude veoma kratko.

SUDIJA ROBINSON: U redu. Mi smo čuli i gospodin Milošević je čuo šta ste rekli. Sutra radimo bez prevodioca za nemački. Da li ćete, gospodine Hartvig, moći da radite bez prevodioca?

SVEDOK HARTVIG: Nalaziću se na klizavom terenu.

SUDIJA ROBINSON: Dobro. U redu. Nadam se da ćete da održite ravnotežu. Sada završavamo sa radom i nastavljamo sutra u 9.00.

Fond za humanitarno pravo